

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การพัฒนาหลักสูตรมัลติเทร็คท้องถิ่นอำเภอปาย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1
ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องดังต่อไปนี้

1. ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

- 1.1 ความหมายของหลักสูตร
- 1.2 ความสำคัญของหลักสูตร
- 1.3 องค์ประกอบของหลักสูตร

2. การพัฒนาหลักสูตร

- 2.1 ความหมายของการพัฒนาหลักสูตร
- 2.2 ทฤษฎีและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร
- 2.3 กระบวนการพัฒนาหลักสูตร
- 2.4 หลักการพัฒนาหลักสูตร

3. การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

- 3.1 ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา
- 3.2 องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา

4. การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

- 4.1 ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น
- 4.2 ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น

5. หลักสูตรการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

- 5.1 กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม
- 5.2 มาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

6. ความรู้เกี่ยวกับมัลกุเทศก์

- 6.1 ความหมายของมัลกุเทศก์
- 6.2 ความสำคัญของมัลกุเทศก์
- 6.3 บทบาทหน้าที่ของมัลกุเทศก์
- 6.4 ประเภทมัลกุเทศก์
- 6.5 คุณลักษณะของมัลกุเทศก์ที่ดี

7. ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอำเภอปาย

- 7.1 ประวัติและความเป็นมาของอำเภอปาย
- 7.2 สภาพทั่วไปอำเภอปาย
- 7.3 แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอปาย

8. เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

- 8.1 งานวิจัยในประเทศ
- 8.2 งานวิจัยต่างประเทศ

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับหลักสูตร

ความหมายของหลักสูตร

ความสำคัญของหลักสูตรนั้น ได้มีนักวิชาการหลายท่านได้กำหนดความหมายของหลักสูตรไว้ดังนี้

คำว่า “หลักสูตร” แปลมาจากคำในภาษาอังกฤษว่า “Curriculum” ซึ่งมีรากศัพท์มาจากภาษาละตินว่า “Currere” หมายถึง “Running Course” หรือเส้นทางที่ใช้วิ่งแข่ง ต่อมาได้นำศัพท์นี้มาใช้ในทางการศึกษาว่า “Running Sequence of Course or learning Experience”

วิจัย ประสิทธิ์วุฒิเวช (2542 : 49) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตร หมายถึง โครงการที่ประมวลความรู้และประสบการณ์

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 7-9) ให้ความหมายคำว่า หลักสูตร หมายถึง กลุ่มรายวิชาที่จัดอย่างมีระบบหรือลำดับวิชาที่บังคับสำหรับการจัดการศึกษาและหรือแผนสำหรับจัดโอกาสการเรียนรู้หรือโปรแกรมประสบการณ์การเรียนรู้หรือกิจกรรมการเรียนรู้การสอนชนิดต่างๆ ที่จัดเตรียมไว้โครงการที่ประมวลความรู้ และมวลประสบการณ์ทั้งหลายที่จัดให้ผู้เรียน เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ความสามารถ และคุณลักษณะที่สอดคล้องกับความต้องการ และบรรลุเป้าหมายที่กำหนด การเลือกหรือการจัดเนื้อหา วิธีการจัดการเรียนการสอน และการประเมินผล ภายใต้คำแนะนำของผู้สอน

รุจิร ภู่อาระ (2546 : 1-2) ได้กล่าวถึงความหมายหลักสูตรไว้สองความหมายคือ หลักสูตรคือแผนการเรียน และหลักสูตรประกอบด้วยเป้าหมายและจุดประสงค์เฉพาะที่จะนำเสนอและจัดการเนื้อหา ซึ่งรวมถึงแบบของการเรียนการสอนตามจุดประสงค์ และท้ายที่สุดต้องมีการประเมินผลสัมฤทธิ์ของการเรียน นอกจากนั้นยังกล่าวถึงคำที่มีความหมายใกล้เคียงกับหลักสูตรเช่น โปรแกรมการเรียน เอกสารการศึกษา แผนการจัดกิจกรรม

โอลิวา (Oliva, Peter F, 2005 : 3) ได้ให้คำนิยามเกี่ยวกับหลักสูตรไว้ดังนี้ หลักสูตรคือ

1. หลักสูตร คือ สิ่งที่ใช้สอนในโรงเรียน
2. หลักสูตร คือ ชุดวิชาที่เรียน
3. หลักสูตร คือ เนื้อหา
4. หลักสูตร คือ โปรแกรมการเรียน
5. หลักสูตร คือ ชุดของสิ่งที่ใช้ในการเรียน
6. หลักสูตร คือ ลำดับของวิชา
7. หลักสูตร คือ จุดประสงค์ที่นำไปปฏิบัติ
8. หลักสูตร คือ วิชาที่เรียน
9. หลักสูตร คือ ทุกสิ่งที่ดำเนินการในโรงเรียน กิจกรรมนอกห้องเรียน การแนะแนวและการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล
10. หลักสูตร คือ สิ่งที่ใช้สอนทั้งภายในและภายนอกโรงเรียนที่โรงเรียนเป็นผู้จัด
11. หลักสูตร คือ การวางแผนทุกสิ่งโดยบุคคลในโรงเรียน
12. หลักสูตร คือ ลำดับกิจกรรมในโรงเรียนที่ดำเนินการโดยนักเรียน
13. หลักสูตร คือ ประสบการณ์ของนักเรียนแต่ละคนซึ่งเกิดจากระบบการจัดการของโรงเรียน

ฉันท ชาติทอง (2550 : 7) ได้สรุปว่าหลักสูตรหมายถึงมวลประสบการณ์ความรู้ต่างๆ ที่จัดให้ผู้เรียนทั้งในและนอกห้องเรียน ซึ่งมีลักษณะเป็นกิจกรรมโครงการหรือแผนเพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอนให้กับผู้เรียนได้พัฒนาและมีคุณลักษณะตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

พงษ์ศักดิ์ เป้นแก้ว (2552 : 13) กล่าวว่า หลักสูตรมีความหมายได้ในหลายมิติ ซึ่งการตีความนั้นขึ้นอยู่กับเหตุการณ์ ดังเช่น ถ้าเรากำลังจัดทำเพื่อวางแผนเกี่ยวกับหลักสูตรหลักสูตรก็จะหมายถึงแผนประสบการณ์ เช่นเดียวกันถ้าเรากำลังดำเนินการหรืออยู่ในช่วงปฏิบัติงานการตีความหลักสูตรจะต้องครอบคลุมถึงสิ่งต่างๆ ที่เกิดขึ้น นั่นคือหลักสูตรก็จะมีความหมายครอบคลุมถึงการปฏิบัติงานนั้นๆ ว่าเป็นประสบการณ์ทั้งหมดหรือมวลประสบการณ์ที่เกิดขึ้นในความรับผิดชอบของสถาบัน

นันทน์ภัส รัตนศิลป์ชัย (2553 : 6) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่า หลักสูตรหมายถึง มวลประสบการณ์และกิจกรรมทั้งหลายที่หน่วยงานการศึกษาทั้งในระดับส่วนกลางและส่วนภูมิภาค และระดับสถานศึกษา จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ พัฒนาทักษะและส่งเสริมคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ ตามมาตรฐานการเรียนรู้ ตัวชี้วัด ตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยอาศัยการประเมินผล เพื่อตรวจสอบยืนยันผลการเรียนรู้ของผู้เรียน

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2554 : 17) ได้สรุปความหมายของหลักสูตรไว้ว่าหลักสูตรเป็นแนวทางในการจัดประสบการณ์แก่ผู้เรียนอันเปรียบเสมือนเข็มทิศที่จะนำทางในการศึกษาให้บรรลุผล หลักสูตรที่ดีต้องมีความชัดเจนและเหมาะสมกับผู้เรียนและสังคมและนำไปใช้ในกิจกรรมการเรียนการสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

ประสาธ เมืองเฉลิม (2554 : 30) ได้สรุปความหมายหลักสูตรไว้ดังนี้ หลักสูตรคือเอกสารและแนวทางในการจัดการเรียนการสอนที่ประกอบด้วยเนื้อหาสาระของหลักสูตร วัตถุประสงค์ของหลักสูตร เนื้อหาสาระการจัดกิจกรรมหรือประสบการณ์ที่จะให้แก่ผู้เรียน และกระบวนการประเมินผลการเรียนรู้ที่จะเกิดขึ้นแก่ผู้เรียนซึ่งถูกกำหนดขึ้นโดยผู้พัฒนาหลักสูตรหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาหลักสูตร

จากแนวความคิดของนักการศึกษาที่ได้กล่าวมาข้างต้นสามารถนำมาสรุปความหมายของหลักสูตรคือ มวลประสบการณ์ เนื้อหาวิชาที่สถานศึกษาจัดให้กับผู้เรียนได้ศึกษาหาความรู้ทั้งภาคทฤษฎีภาคปฏิบัติ เพื่อให้ผู้เรียนได้เรียนรู้บรรลุตามจุดประสงค์ของหลักสูตรโดยผ่านกิจกรรมการเรียนรู้ที่หลากหลายโดยอาศัยการประเมินผลเพื่อตรวจสอบยืนยันผลการเรียนรู้ของผู้เรียนอย่างมีประสิทธิภาพ

ความสำคัญของหลักสูตร

ศิริพร จีปนวัฒนา (2547 : 3-4) ได้สรุปความสำคัญของหลักสูตรไว้ 4 ประการดังนี้

1. หลักสูตรเป็นเครื่องมือที่ใช้ในการจัดการศึกษาของชาติทุกระดับ
2. หลักสูตรเป็นแนวทางและเป็นเกณฑ์ในการจัดการศึกษาของสถาบันการศึกษาประเภทเดียวกัน เพื่อจะได้เป็นมาตรฐานเดียวกัน
3. หลักสูตรเป็นหลักเป็นแนวทาง เป็นแนวปฏิบัติ เป็นคู่มือของครูในการจัดการเรียนการสอน เพื่อจะได้บรรลุจุดมุ่งหมายของหลักสูตร
4. หลักสูตรเป็นเครื่องบ่งชี้ความเจริญของชาติ คุณภาพของประชาชนเป็นผลเนื่องมาจากหลักสูตรที่จัดทำขึ้นว่าจะหล่อหลอมคนออกมาในรูปแบบใด

คุชฌี มัชฌิมกิริ (2548 : 7) ได้ให้ความสำคัญของหลักสูตรไว้ดังนี้ หลักสูตรเป็นโครงการและแนวทางการจัดการศึกษาให้พลเมืองมีคุณภาพ โดยกำหนดแนวทางในการจัดประสบการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ เนื้อหาวิชาสาระที่สำคัญให้เป็นไปตามมาตรฐานที่ได้กำหนดไว้ในหลักสูตร

ฉันท ราชทอง (2550 : 9) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ 3 ระดับ สรุปได้ดังนี้

1. ระดับประเทศ หลักสูตรชี้ให้เห็นถึงแนวทางการจัดการศึกษาโดยภาพรวมและเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นแนวโน้มสัมพันธกับการจัดการศึกษาในอนาคต
2. ระดับสถานศึกษา หลักสูตรเป็นหัวใจและเป็นจุดเด่นของการจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษานั้นๆ
3. ในระดับห้องเรียนมีความสำคัญต่อการนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อจัดการเรียนรู้ที่เกิดขึ้นกับผู้เรียนโดยตรงและส่งผลถึงคุณภาพผู้เรียน

บุญเลี้ยง พุ่มทอง (2554 : 13) ได้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรไว้ว่าเป็นเสมือนเป้าหมายพลเมืองให้มีคุณภาพ เป็นมาตรฐานของการจัดการศึกษา เป็นโครงการและแนวทางในการให้การศึกษาในโรงเรียนหลักสูตรจะให้นวปฏิบัติแก่ครูและยังส่งเสริมความเจริญของงานพัฒนาการของเด็กตามจุดมุ่งหมายของการศึกษาตลอดจนวิธีการดำเนินชีวิตของเด็กให้เป็นไปด้วยความราบรื่นและผาสุกมีทักษะ เจตคติที่จะอยู่ร่วมกันในสังคม บำเพ็ญตนให้เป็นประโยชน์ต่อชุมชนและประเทศชาติ

จากแนวคิดของนักการศึกษาพอสรุปความสำคัญของหลักสูตรได้ว่าหลักสูตรมีความสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพการศึกษาเป็นอย่างมากเพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนดทิศทางของการจัดการศึกษาของชาติให้เป็นแนวทางเดียวกันและเป็นเครื่องมือในการพัฒนาบุคลากรในประเทศให้มีคุณลักษณะตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้

องค์ประกอบของหลักสูตร

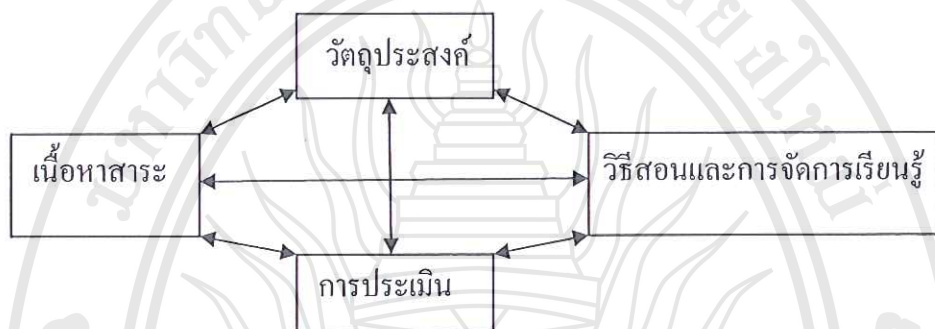
องค์ประกอบของหลักสูตรนับว่ามีความสำคัญอย่างยิ่งที่จะทำให้หลักสูตรมีความสมบูรณ์เพื่อเป็นแนวทางในการจัดการเรียนการสอน การประเมินผลและปรับปรุงพัฒนา นักการศึกษาด้านการพัฒนาหลักสูตรได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรพอสรุปได้ดังนี้

ไทเลอร์ (Ralph Tyler อ้างถึงในรุจิรุ ภูสาระ, 2545 : 8) ได้กล่าวว่าองค์ประกอบของหลักสูตรมี 4 ข้อ คือ

1. จุดมุ่งหมาย (Educational Purpose) ที่โรงเรียนต้องการให้เกิดผล
2. ประสบการณ์ (Educational Experience) ที่โรงเรียนจัดขึ้นเพื่อให้จุดมุ่งหมายบรรลุผล
3. วิธีการจัดประสบการณ์ (Organizational of Educational Experience) เพื่อให้การสอนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ

4. วิธีการประเมิน (Determination of what to Evaluate) เพื่อตรวจสอบจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้
 ทาบา (Hilda Taba, 1962 : 425) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรว่ามี 4 ข้อ คือ
 1.องค์ประกอบด้านวัตถุประสงค์ (Objectives) 2.องค์ประกอบด้านเนื้อหาสาระ (Subject Matter)
 3.องค์ประกอบด้านวิธีสอนและการจัดการ (Method and Organization) 4.องค์ประกอบด้านการประเมิน
 (Evaluation) และได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรที่ควรประเมินดังแผนภูมิที่ 2.1

องค์ประกอบด้านการประเมินผล (Evaluation) ดังแผนภูมิ

แผนภูมิที่ 2.1 องค์ประกอบหลักสูตรของทาบา

ที่มา : อ้างถึงในพงษ์ศักดิ์ เป็นแก้ว (2552 : 17)

ทาร์ง บัวศรี (2542 : 10) ได้กล่าวไว้ว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญ 6 อย่างคือ 1.จุดมุ่งหมาย
 ของหลักสูตร (Curriculum Aim) 2.จุดประสงค์การเรียนรู้การสอน (Instructional Objectives)
 3.เนื้อหาสาระและประสบการณ์ (Content and Experiences) 4.ยุทธศาสตร์การเรียนรู้การสอน
 (Instructional Strategies) 5.วัสดุอุปกรณ์และสื่อการเรียนรู้การสอน (Instructional Media Materials)
 6.การประเมินผล (Evaluation)

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 11) ได้กล่าวว่าหลักสูตรมีองค์ประกอบพื้นฐาน 4 องค์ประกอบ
 คือ 1.จุดประสงค์ 2.สาระความรู้ประสบการณ์ 3.กระบวนการเรียนการสอน 4.การประเมินผล

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 18-19) กล่าวว่า การจำแนกองค์ประกอบของหลักสูตรอาจแตกต่างกันบ้างในรายละเอียดแต่ในหลักใหญ่มีประเด็นที่เหมือนกัน ซึ่งจะช่วยให้ผู้ใช้หลักสูตรสามารถนำ
 หลักสูตรไปใช้ได้อย่างมีประสิทธิภาพ หลักสูตรมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ

1. จุดมุ่งหมายของหลักสูตร (Curriculum Aims) หมายถึง ความตั้งใจหรือความคาดหวัง
 ที่ต้องการให้เกิดขึ้นในตัวผู้ที่จะผ่านหลักสูตร เป็นตัวกำหนดทิศทางและขอบเขตในการให้การศึกษา
 แก่เด็ก ช่วยในการเลือกเนื้อหาและกิจกรรมตลอดจนใช้เป็นมาตรการอย่างหนึ่งในการประเมินผล

2. เนื้อหา (Content) เป็นสิ่งที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ โดยดำเนินการตั้งแต่การเลือกเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ลำดับเนื้อหาสาระ และการกำหนดเวลาเรียนที่เหมาะสม

3. การนำหลักสูตรไปใช้ (Curriculum Implementation) เป็นการนำหลักสูตรไปสู่การปฏิบัติ ประกอบด้วยกิจกรรมต่างๆ เช่น การจัดทำวัสดุหลักสูตร การจัดเตรียมความพร้อมด้านบุคลากร และสิ่งแวดล้อม การดำเนินการสอน

4. การประเมินผลหลักสูตร (Evaluation) คือการหาคำตอบว่าหลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่มากนักน้อยเพียงใดและอะไรเป็นสาเหตุ การประเมินผลหลักสูตรเป็นงานใหญ่และมีขอบเขตกว้างขวาง ผู้ประเมินจำเป็นต้องวางโครงการประเมินผลไว้ล่วงหน้า

ศิริพร ชีปนวัฒนา (2547 : 5) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ว่ามี 4 ประการดังนี้

1. ความมุ่งหมาย คือความต้องการจุดมุ่งหมายปลายทางของผู้ที่สำเร็จหลักสูตร
2. เนื้อหาวิชา คือเนื้อหาที่จัดให้ผู้เรียนได้เกิดการเรียนรู้ หรือการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ในหลักสูตร

3. การนำหลักสูตรไปใช้ คือการที่ผู้บริหาร โรงเรียน คณะครูนำหลักสูตรที่เป็นรูปเล่ม รวมทั้งเอกสารหลักสูตรไปใช้ปฏิบัติ เพื่อให้เกิดผลตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร หัวใจสำคัญของการนำหลักสูตรไปใช้คือการสอนของครู

4. การประเมินผล คือการหาคำตอบว่าหลักสูตรสัมฤทธิ์ผลตามที่กำหนดไว้ในจุดมุ่งหมายหรือไม่ มากน้อยเพียงใด

สรุปได้ว่า องค์ประกอบของหลักสูตรหมายถึงส่วนที่อยู่ภายในและประกอบกันเข้าเป็นหลักสูตรเป็นส่วนสำคัญที่จะทำให้ความหมายของหลักสูตรสมบูรณ์เป็นแนวในการจัดการเรียนการสอนโดยมีองค์ประกอบที่สำคัญคือ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาวิชา การนำหลักสูตรไปใช้และการประเมินผล

การพัฒนาหลักสูตร

ความหมายการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรเป็นสิ่งสำคัญของการจัดการศึกษาเพราะเป็นสิ่งที่กำหนดแนวทางการปฏิบัติในการจัดการเรียนการสอนให้บรรลุจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ หลักสูตรที่ดีต้องมีการพัฒนาอยู่เสมอ เพื่อให้มีเนื้อหาสาระทันกับสภาพการเปลี่ยนแปลงของสังคม เศรษฐกิจ เทคโนโลยีและการเมือง ซึ่งมีนักการศึกษาให้ความหมายของคำว่า “การพัฒนาหลักสูตร” ไว้ดังนี้

กู๊ด (Good, 1973 : 157-158) ได้ให้ความหมายว่าการพัฒนาหลักสูตรเกิดขึ้นได้ 2 ลักษณะ คือการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตรเป็นวิธีการพัฒนาหลักสูตรอย่างหนึ่ง เพื่อให้เหมาะสมกับโรงเรียนหรือระบบโรงเรียน จุดมุ่งหมายของการสอน วัสดุอุปกรณ์ วิธีสอน รวมทั้งการประเมินผล การเปลี่ยนแปลงหลักสูตรหมายถึงการแก้ไขหลักสูตรให้แตกต่างไปจากเดิม เป็นการสร้างโอกาสทางการเรียนขึ้นใหม่

เซย์เลอร์ และอเล็กซานเดอร์ (Saylor and Alexander, 1974 : 7) ให้คำจำกัดความหมายของการพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการจัดทำหลักสูตรเดิมที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือเป็นการจัดทำหลักสูตรใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมอยู่ก่อน

ศิริพร ชีปนวัฒนา (2548 : 78) ได้ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า เป็นการปรับปรุงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นหรือสมบูรณ์ยิ่งขึ้น หรือเป็นการสร้างหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยไม่มีหลักสูตรเดิมเป็นพื้นฐานอยู่เลย ทั้งนี้การดำเนินงานดังกล่าวประกอบด้วยขั้นตอนต่างๆ ที่ชัดเจน และเป็นระบบ

นันทน์ภัส รัตนศิลป์ชัย (2553 : 32) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า เป็นการพัฒนาหลักสูตรขึ้นมาใหม่ หรือเป็นการนำหลักสูตรในระดับต่างๆที่เคยจัดทำขึ้นไว้แล้วมาปรับปรุงเปลี่ยนแปลงให้ดียิ่งขึ้นไป

ปิยะดา พูลทจักร์ (มปป : 28) ได้ให้ความหมายการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า เป็นการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มีอยู่เดิมในทุกองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหา การนำหลักสูตรไปใช้ และการวัดผลประเมินผล

จากความหมายของการพัฒนาหลักสูตรสรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรหมายถึงการจัดทำหลักสูตรขึ้นมาใหม่โดยที่หลักสูตรนั้นไม่มีพื้นฐานเดิมอยู่เลยและการปรับปรุง เปลี่ยนแปลงหลักสูตรที่มีอยู่แล้วให้ดีขึ้นสมบูรณ์ขึ้นเหมาะสมกับสถานศึกษา

ทฤษฎีและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร

ทฤษฎีและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตร ได้มีผู้รู้เสนอไว้ทั้งของต่างประเทศและของไทย ได้เสนอไว้ดังนี้

1. ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ (Rulph W.Tyler)

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 64-65) กล่าวว่า ในปี ค.ศ.1949 ไทเลอร์ ได้อธิบายถึงการจัดหลักสูตร และการสอนนั้นควรจะตอบคำถามพื้นฐาน 4 ประการ คือ

1.1 มีจุดประสงค์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจะแสวงหา

1.2 มีประสบการณ์ทางการศึกษาอะไรบ้างที่โรงเรียนควรจัดขึ้นเพื่อช่วยให้บรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้

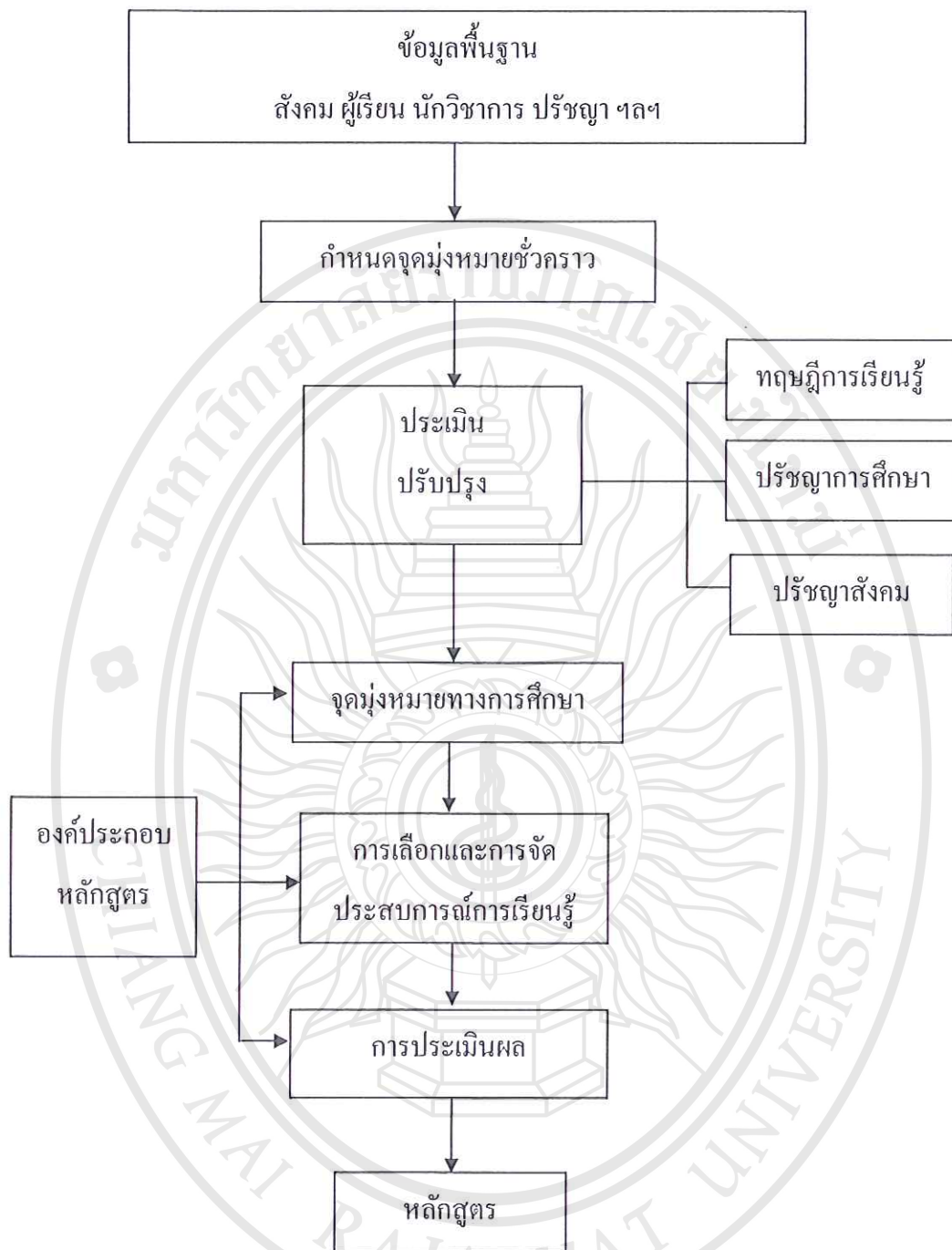
1.3 จะจัดประสบการณ์ทางการศึกษาอย่างไรจึงจะทำให้การสอนมีประสิทธิภาพ

1.4 จะประเมินประสิทธิผลของประสบการณ์ในการเรียนอย่างไร จึงจะตัดสินได้ว่า บรรลุถึงจุดประสงค์ที่กำหนดไว้คำถามทั้ง 4 ประการนี้ ตรงกับองค์ประกอบที่สำคัญ ในการวางแผน หรือพัฒนาหลักสูตร 4 ด้านตามลำดับ ดังนี้ การตั้งเป้าประสงค์ การเลือกเนื้อหา การสอน การประเมินผล ตามรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ การพัฒนาหลักสูตรต้องเป็นไปตามลำดับขั้นตอน ดังต่อไปนี้

ขั้นที่ 1 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร เริ่มด้วยการกำหนดจุดประสงค์ชั่วคราว โดยอาศัยข้อมูลจากการศึกษาสังคม ศึกษาผู้เรียน และข้อเสนอแนะของผู้เชี่ยวชาญ ในเนื้อหาวิชา มาช่วยกำหนดจุดประสงค์อย่างคร่าวๆ ซึ่งอาจมีมากเกินไปที่จะจัดเข้าไว้ในหลักสูตรได้ทั้งหมด จึงควรกลั่นกรองให้เหลือเฉพาะจุดที่สำคัญและสอดคล้องกัน เป็นขั้นสุดท้ายในการพิจารณาถ่วงถ่วง จุดมุ่งหมายชั่วคราวนั้นจะใช้หลักจิตวิทยา การเรียนรู้ และหลักปรัชญามาประกอบการถ่วงถ่วง

ขั้นที่ 2 การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ อันเป็นสิ่งที่ทำให้บรรลุถึงจุดประสงค์ ที่กำหนดไว้ใน การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้จะต้องคำนึงถึงลำดับก่อนหลัง ความต่อเนื่องและ บูรณาการของประสบการณ์เหล่านั้น

ขั้นที่ 3 การประเมินผล เป็นขั้นสุดท้ายที่จะทำให้ทราบว่าประสบการณ์ การเรียนที่ จัดขึ้นบรรลุจุดประสงค์ที่กำหนดไว้เพียงใด รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ มีกระบวนการ ดังแผนภูมิที่ 2.2

แผนภูมิที่ 2.2 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไ้เลอร์
ที่มา : อ้างถึงใน อนงค์ศิริ วิชาลัย (2550 : 57)

2. ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของทาบา (Hilda Taba)

สูนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 167) กล่าวถึง ฮิลดา ทาบา ว่าเป็นนักการศึกษาที่มีแนวคิดเกี่ยวกับการสร้างหรือพัฒนาหลักสูตรซึ่งเป็นรูปแบบที่มีขั้นตอนคล้ายรูปแบบของไทเลอร์ ประกอบด้วย 7 ขั้นตอน ได้แก่

2.1 ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการ (Diagnosis Of Needs) สำรวจสภาพปัญหาความต้องการ และความจำเป็นต่างๆ ของสังคมและผู้เรียน

2.2 กำหนดจุดมุ่งหมาย (Formulation Of Objectives) กำหนดจุดประสงค์ ให้ชัดเจน หลังจากที่ได้ศึกษาวิเคราะห์ความต้องการแล้ว

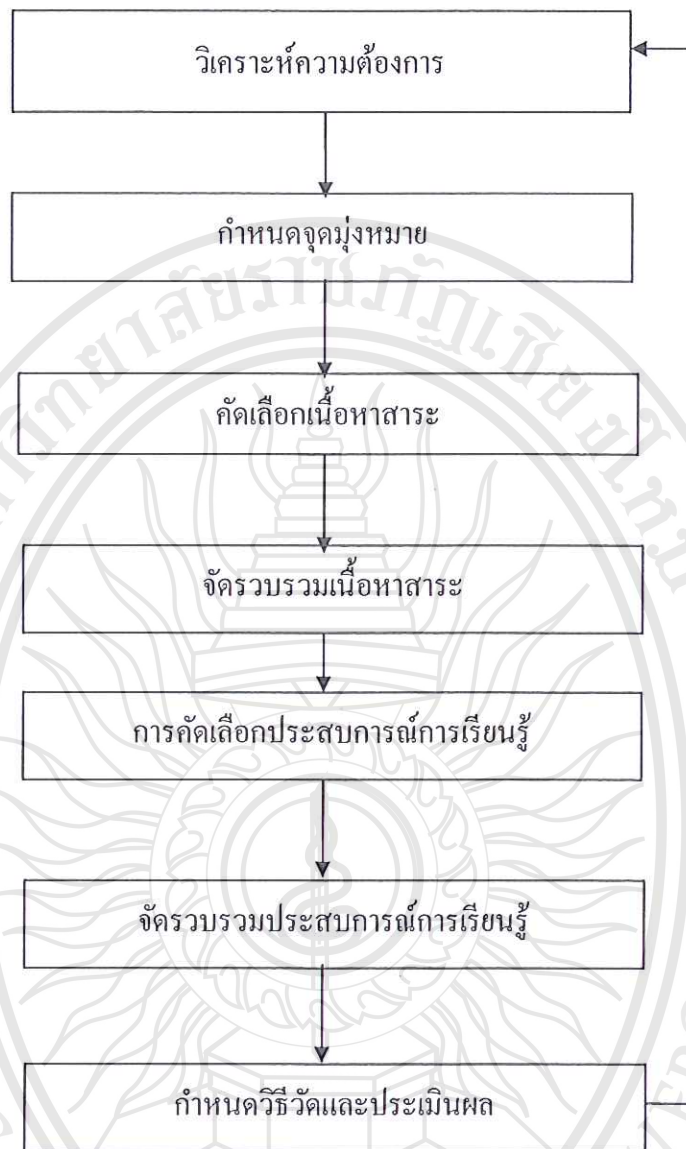
2.3 เลือกเนื้อหาสาระ (Selection Of Content) เลือกเนื้อหาสาระให้สอดคล้องกับ จุดมุ่งหมาย วิสัยและความสามารถของผู้เรียน และยังต้องมีความเชื่อถือได้

2.4 จัดรวบรวมเนื้อหาสาระ (Organization Of Content) จัดลำดับเนื้อหาโดย คำนึงถึงความต่อเนื่อง และความยากง่ายของเนื้อหา วัสดุภาวะ ความสามารถและความสนใจ ของผู้เรียน

2.5 คัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ (Selection Of Learning Experiences) ครูผู้สอน หรือผู้ที่เกี่ยวข้องจะต้องคัดเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ให้สอดคล้องกับเนื้อหาวิชาและ จุดมุ่งหมาย ของหลักสูตร

2.6 จัดประสบการณ์การเรียนรู้ (Organization Of Learning Experiences) การจัดประสบการณ์ การเรียนรู้จะต้องจัดโดยคำนึงถึงเนื้อหาสาระและความต่อเนื่อง

2.7 กำหนดสิ่งที่ประเมินและวิธีการประเมินผล (Determination Of What To Evaluate and of the Ways And Means of Doing It) คือการตัดสินใจว่าจะต้องประเมินอะไร เพื่อตรวจสอบผล ว่าบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่กำหนดไว้หรือไม่ และกำหนดด้วยว่าจะใช้วิธีประเมินอย่างไร ใช้เครื่องมืออะไร ดังแสดงเป็นแผนภูมิที่ 2.3

แผนภูมิที่ 2.3 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรตามแนวคิดของทาบาทิมา : อ้างถึงใน บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553 : 185)

3. ทฤษฎีการพัฒนาหลักสูตรของเซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ (Galen. Saylor And William M. Alexander)

สูนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 169-170) กล่าวว่า เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ ได้ศึกษาแนวคิดและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของ ไทเลอร์ และทาบา และนำมาปรับขยายให้มีความสมบูรณ์ยิ่งขึ้น เพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนเป็นรายบุคคลมากขึ้น โดยมีขั้นตอนดังนี้

3.1 กำหนดเป้าหมาย จุดหมาย และขอบเขต (Goals, Objectives, And Domains) เซเลอร์และอเล็กซานเดอร์ ได้เสนอขอบเขตในการกำหนดเป้าหมายและจุดหมายไว้ 4 ขอบเขต ได้แก่ พัฒนาการส่วนบุคคล (Personal Development) มนุษยสัมพันธ์ (Human Relation) ทักษะการเรียนรู้ที่ต่อเนื่อง (Continued Learning Skills) และความชำนาญเฉพาะด้าน (Specialization) เป้าหมาย จุดมุ่งหมายและขอบเขตต่างๆ จะได้รับการคัดเลือกจากการพิจารณาตัวแปรภายนอกอย่างรอบคอบ ได้แก่ ทัศนะและความต้องการของสังคม ข้อบังคับทางกฎหมายของรัฐ และข้อค้นพบจากงานวิจัยต่างๆ ตลอดจนปรัชญาของกลุ่มผู้เชี่ยวชาญทางด้านหลักสูตร เป็นต้น

3.2 การออกแบบหลักสูตร (Curriculum Design) การวางแผนออกแบบหลักสูตรตัดสินใจเกี่ยวกับการเลือกและจัดเนื้อหาสาระ การเลือกประสบการณ์การเรียนรู้ ที่เหมาะสมและความสอดคล้องกับเนื้อหาสาระที่ได้เลือกมาแล้ว อย่างไรก็ตามการเลือกรูปแบบของหลักสูตรจะต้องเลือกให้เหมาะสมกับเป้าหมาย จุดหมาย ความต้องการของผู้เรียนและลักษณะของสังคม ตลอดจนข้อกำหนดต่างๆ ของสังคม และปรัชญาทางการศึกษา

3.3 การใช้หลักสูตร (Curriculum Implementation) การนำหลักสูตรไปใช้ ครูผู้สอนจะต้องวางแผนและจัดทำแผนการสอน (Instructional Plans) ในรูปแบบต่างๆ ครูผู้สอนจะต้องเลือกวิธีการสอนและวัสดุสื่อการเรียนการสอนที่จะช่วยให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ตามที่กำหนดไว้

3.4 การประเมินผลหลักสูตร (Curriculum Evaluation) เป็นการตัดสินใจเลือกเทคนิคการประเมินผลที่สามารถตรวจสอบความสำเร็จของหลักสูตร กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ สามารถบอกได้ว่าหลักสูตรบรรลุตามเป้าหมายหรือจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้หรือไม่การประเมินผลหลักสูตรควรจะเน้นที่การประเมิน ตัวหลักสูตร คุณภาพการสอนและพฤติกรรมทางการเรียนของผู้เรียน ซึ่งผลจากการประเมินสามารถเป็น สิ่งช่วยในการตัดสินใจว่าจะยังคงใช้หลักสูตรนี้ต่อไป ควรปรับปรุงแก้ไข หรือควรจะยกเลิกหลักสูตร

4. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเลวี (Arich Lewy)

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 70-71) ได้กล่าวถึงรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเลวี ซึ่งแบ่งได้เป็น 3 ขั้นตอน ดังนี้

4.1 ขั้นเตรียม โครงร่างของหลักสูตร แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ การเลือกจุดมุ่งหมาย เลือกเนื้อหาวิชา และเลือกกิจกรรมการเรียนการสอน

4.2 ขั้นเตรียมวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน แบ่งออกเป็น 4 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ การสร้างวัสดุอุปกรณ์ประกอบการสอน จัดวัสดุอุปกรณ์ตามรายวิชา ทดลองใช้วัสดุอุปกรณ์ที่สร้างขึ้นใหม่ และปรับปรุงแก้ไข

4.3 ดำเนินการ แบ่งออกเป็น 6 ขั้นตอนย่อย ได้แก่ การเตรียมจัดระบบงาน ฝึกอบรมครู ปรับปรุงแก้ไขระบบการสอน ประสานงานกับฝ่ายวิชาการ ควบคุมคุณภาพ ปรับปรุงแก้ไขนำมาใช้ใหม่

5. รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของโจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2554 : 188) ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรระดับท้องถิ่นในโรงเรียนเกี่ยวกับการพัฒนารายวิชาใหม่ ซึ่งโจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ได้เสนอขั้นตอนการดำเนินการดังนี้

5.1 การจัดตั้งคณะทำงาน โดยคัดเลือกจากบุคคลที่มีความรู้ความสามารถในด้านเนื้อหาวิชาด้านการสอน ด้านสภาพท้องถิ่นและด้านการพัฒนาหลักสูตร ได้แก่ครู ผู้บริหาร โรงเรียนศึกษานิเทศก์ วิทยากรท้องถิ่นและนักวิชาการ

5.2 การศึกษาและวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับสภาพและความต้องการของชุมชน สำรวจสภาพและความต้องการของชุมชน ศึกษาทำความเข้าใจหลักสูตรแกนกลางวิเคราะห์ศักยภาพของโรงเรียน

5.3 การกำหนดจุดประสงค์ของหลักสูตร หมายถึงสิ่งที่มุ่งหวังให้ผู้เรียนได้บรรลุผลจากที่เรียนรายวิชานั้นๆ แล้ว

5.4 การกำหนดเนื้อหา นำจุดประสงค์ที่กำหนดไว้ในขั้นตอนที่ 3 มาวิเคราะห์แล้วกำหนดเนื้อหาสาระของรายวิชาอย่างกว้างๆ ให้สอดคล้องกับจุดประสงค์และครอบคลุมส่วนที่เป็นทั้งความรู้และทักษะ

5.5 การกำหนดกิจกรรม ควรกำหนดกิจกรรมให้ผู้เรียนเกิดประสบการณ์เรียนรู้โดยพิจารณาจากจุดประสงค์แต่ละข้อ กิจกรรมที่กำหนดไม่ควรมากหรือน้อยเกินไป

5.6 การกำหนดคาบเวลาเรียน ถือเอาโครงสร้างของหลักสูตรและปริมาณของเนื้อหาที่ผู้เรียนต้องเรียนเป็นเครื่องกำหนด

5.7 การกำหนดเกณฑ์การวัดและประเมินผล สิ่งทีระบุคือวิชานี้มีการวัดและประเมินผล เช่นก่อนเรียน ระหว่างเรียนและเมื่อจบหลักสูตร เครื่องมือที่ใช้วัดเช่นการสังเกต การซักถาม การตอบแบบสอบถามหรือแบบทดสอบ

5.8 การจัดทำเอกสารหลักสูตร การจัดทำเอกสารหลักสูตรเช่น แผนการสอน คู่มือครู หนังสืออ่านเพิ่มเติมและสื่อต่างๆ

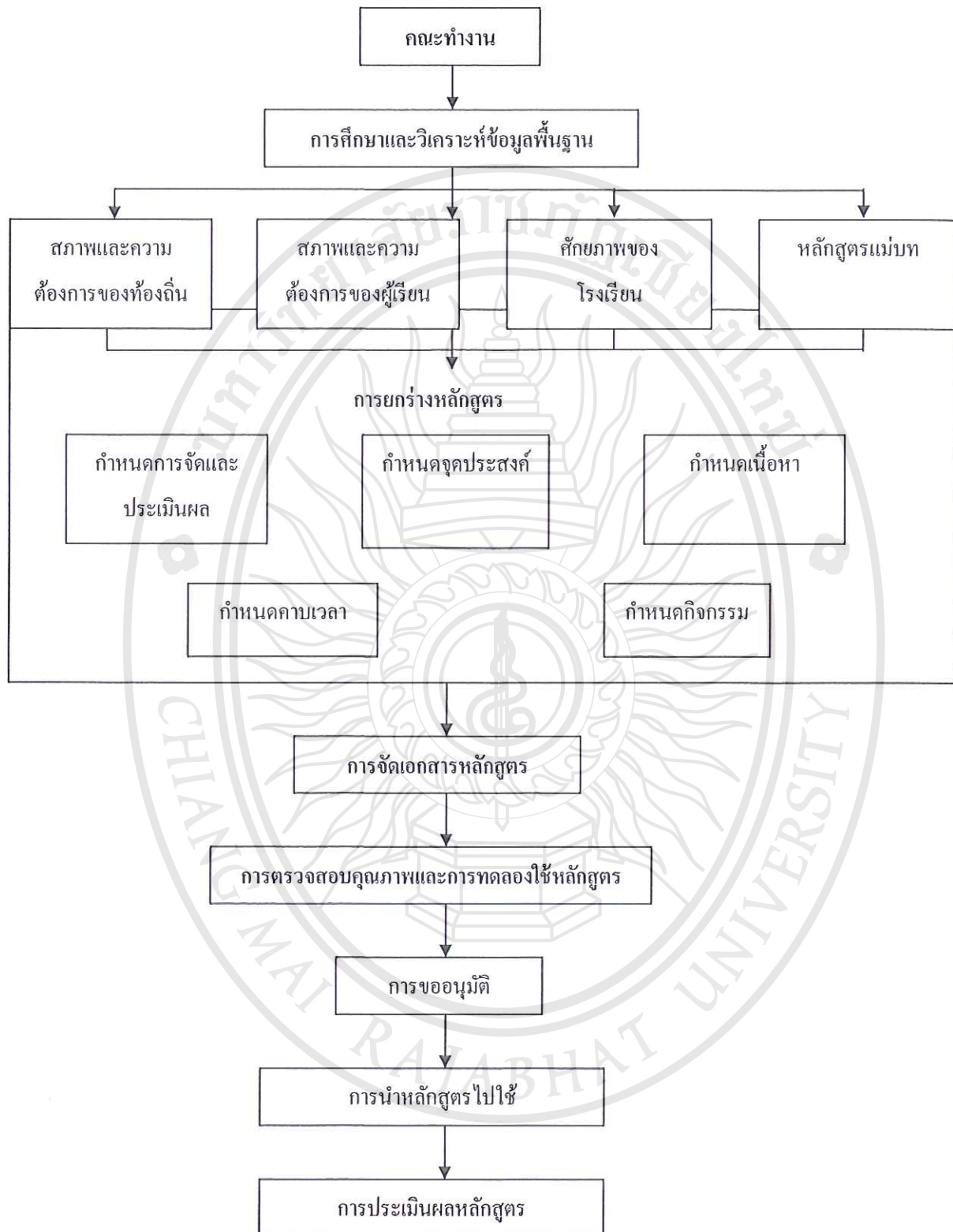
5.9 การตรวจสอบคุณภาพและการทดลองใช้หลักสูตร เพื่อนำมาปรับปรุงข้อบกพร่อง ก่อนนำไปใช้จริง

5.10 การเสนอขออนุมัติใช้หลักสูตร เสนอต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องตามลำดับชั้น เพื่อขออนุมัติการใช้หลักสูตร

5.11 การนำหลักสูตรไปใช้ มีการวางแผนการใช้หลักสูตรโดยอบรมครูเกี่ยวกับวิธีการใช้หลักสูตร

5.12 การประเมินหลักสูตร

จาก 12 ขั้นตอนกล่าวได้ว่าขั้นตอนที่ 1-2 เป็นการวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน ขั้นตอนที่ 3-4 เป็นการวางแผนและยกร่างหลักสูตร ขั้นตอนที่ 8-11 เป็นการนำหลักสูตรไปใช้และขั้นตอนที่ 12 เป็นการประเมินผลหลักสูตร ดังแผนภูมิ 2.4

แผนภูมิที่ 2.4 รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์
ที่มา : อ้างถึงใน บุญเลี้ยง ทุมทอง, 2554 : 214

ทฤษฎีและรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของไทเลอร์ รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของทาบารูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของเซลล์เลอร์ อเล็กซานเดอร์และเลวิส รูปแบบการพัฒนาหลักสูตรของใจทิพย์ เชื้อรัตนพงษ์ สรุปได้ว่ามีองค์ประกอบของรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรที่เหมือนกันที่กำหนดสามข้อประเด็นใหญ่ดังนี้ หนึ่งวิเคราะห์ความต้องการและความจำเป็นของผู้เรียนและสังคม สองคัดเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ สามประเมินผลหลักสูตร

จากรูปแบบการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าวมาข้างต้น สรุปได้ว่าการพัฒนาหลักสูตรนั้นจะต้องประกอบด้วยขั้นตอนและองค์ประกอบที่สำคัญๆ 4 ขั้นตอนด้วยกัน คือ การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน การสร้างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และการประเมินหลักสูตร ฉะนั้นการพัฒนาหลักสูตรเป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลเกี่ยวกับหลักสูตรและองค์ประกอบต่างๆ ทั้งระบบ ตั้งแต่การสร้างหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้ และผลสัมฤทธิ์ของนักเรียนว่าบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้หรือไม่เพียงใด เพื่อพิจารณาตัดสินคุณภาพ ประสิทธิภาพหรือคุณค่าของหลักสูตร รวมถึงการยอมรับปรับปรุงแก้ไขหรือเปลี่ยนแปลงหลักสูตร ซึ่งในการดำเนินการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการในลักษณะของการประยุกต์ การวิจัยและพัฒนา (Research And Development) เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาขึ้นมาโดยยึดหลักกระบวนการพัฒนาหลักสูตรของ ไทเลอร์ มาใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาในครั้งนี้ ซึ่งประกอบด้วยกัน 4 ขั้นตอน คือ

1. ขั้นตอนการศึกษาและสำรวจข้อมูลพื้นฐาน
2. ขั้นตอนการสร้างหลักสูตรสถานศึกษาการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษาท้องถิ่นอำเภอปาย
3. ขั้นตอนการทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา มัธยมศึกษาท้องถิ่นอำเภอปาย
4. ขั้นตอนการประเมินผลการใช้หลักสูตรสถานศึกษา การพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษา

ท้องถิ่นอำเภอปาย

กระบวนการพัฒนาหลักสูตร

วิจัย ประสิทธิ์วุฒิเวชช์ (2542 : 119) กล่าวถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ว่า เป็นแนวทางที่ใช้ในการประมวลข้อมูลแต่ละด้าน จัดหาข้อมูลเหล่านั้นอย่างเป็นขั้นตอน มีหลักการที่สำคัญคือ

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐานสำหรับการพัฒนาหลักสูตร เช่น สภาพเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และการเมืองการปกครอง
2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร เป็นการกำหนดคุณลักษณะความรู้ความสามารถ เจตคติ ค่านิยมต่างๆ ให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน
3. การกำหนดเนื้อหาสาระและประสบการณ์ ที่คาดว่าจะช่วยให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาไปสู่จุดมุ่งหมายของหลักสูตร

4. การนำหลักสูตรไปใช้ เป็นการนำโครงการประมวลความรู้หรือหลักสูตรไปปฏิบัติให้เกิดผล หัวใจของการนำหลักสูตรไปใช้คือการสอน

5. การประเมินหลักสูตร เป็นการพิจารณาเกี่ยวกับคุณค่าของหลักสูตร โดยนำผลที่ได้จากการวัดต่างๆ มาพิจารณาร่วมกันแล้วสรุปคุณค่าของหลักสูตร

6. การปรับปรุง แก้ไขและเปลี่ยนแปลงหลักสูตรเป็นการตัดสินใจหลักสูตรที่กำลังใช้ โดยใช้วิธีการหรือรูปแบบอย่างใดอย่างหนึ่ง

ประสาธน์ เองเอธิม (2554 : 67) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตรไว้ 4 ขั้นตอนดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นเตรียมการ ข้อมูลที่สำคัญคือ ความจำเป็นและความต้องการของสังคมที่มีต่อการจัดการศึกษาประเภทและระดับนั้นๆ

ขั้นที่ 2 ขั้นจัดทำและวางแผนการใช้หลักสูตร จากการประมวลความรู้โดยใช้ข้อมูลจากขั้นที่แล้ว ผสมกับความรู้ความคิดของผู้เชี่ยวชาญ

ขั้นที่ 3 ขั้นดำเนินการใช้หลักสูตร ระหว่างการใช้หลักสูตรและใช้หลักสูตรยังไม่ครบถ้วนสมบูรณ์ตามกำหนดเวลาการประเมินผลหลักสูตร จะช่วยให้ทราบปัญหาและอุปสรรคของกระบวนการใช้หลักสูตร

ขั้นที่ 4 ขั้นตรวจสอบผลของการใช้หลักสูตร การประเมินผลรวบยอดจะจัดทำขึ้นเมื่อหลักสูตรใช้ไปครบถ้วนตามกำหนดเวลาซึ่งจะช่วยให้ข้อมูลว่าหลักสูตรก่อให้เกิดการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้เรียนตรงตามเป้าประสงค์ของหลักสูตร

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2554 : 178) ได้เสนอกระบวนการพัฒนาหลักสูตร ประกอบด้วย คณะกรรมการดำเนินงานจัดทำหลักสูตรศึกษาวิเคราะห์สภาพของสังคมในปัจจุบัน พร้อมทั้งวิเคราะห์หลักสูตรเดิมเพื่อนำข้อมูลที่ได้มาพิจารณาร่วมกับข้อมูลพื้นฐานต่างๆ ในการพัฒนาหลักสูตรปรับปรุงแก้ไข แล้วกำหนดจุดประสงค์ใหม่ องค์ประกอบในแต่ละส่วนจะมีความสัมพันธ์กันและเท่าเทียมกัน จะขาดองค์ประกอบใดองค์ประกอบหนึ่งไม่ได้ ได้แก่

1. การกำหนดความมุ่งหมายจะต้องชัดเจนว่าต้องให้ผู้เรียนในระดับนั้นๆ มีคุณสมบัติอย่างไร เมื่อกำหนดความมุ่งหมายแล้วจะได้ใช้เป็นแนวทางในการกำหนดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์ในการเรียนรู้ต่อไป

2. การวางแผนกำหนดโครงสร้างของหลักสูตร และการเลือกเนื้อหาวิชา ในหลักสูตร จะต้องกำหนดโครงสร้างอะไรบ้าง เช่น จะต้องใช้เวลาศึกษานานเท่าไร จะต้องเรียนทั้งหมดกี่หน่วยกิต หรือกี่หน่วยการเรียนรู้จึงจะจบหลักสูตรได้ จะต้องเข้าเรียนกี่คาบต่อสัปดาห์ต่อภาคเรียนมีการวัดและประเมินผลอย่างไร ระบบการให้คะแนนเป็นอย่างไร มีวิชาใดบ้างที่จะต้องเรียนบังคับเท่าไร และเลือกเท่าไร และวิชาเหล่านั้นประกอบไปด้วยเนื้อหาอะไร มีประสบการณ์อะไรบ้าง

3. การทดลองใช้หลักสูตรหรือกระบวนการเรียนการสอนหรือวิธีการ และการจัดการเกี่ยวกับหลักสูตรเพื่อให้การเรียนการสอนเป็นไปตามความมุ่งหมายของหลักสูตรอย่างมีประสิทธิภาพ จำเป็นจะต้องจัดหาและปรับปรุงกระบวนการสอน การจัดชั้นเรียน การใช้อุปกรณ์การวัดผลและประเมินผล และการจัดกิจกรรมเสริมทางวิชาการ ตลอดจนการสอนซ่อมเสริมให้นำหลักสูตรไปใช้เกิดประโยชน์สูงสุด

4. การประเมินผลหลักสูตร เป็นการประเมินคุณค่าของหลักสูตรว่ามีคุณภาพเป็นอย่างไร เป็นกระบวนการที่ใช้พิจารณาว่า ความมุ่งหมายเป็นอย่างไร เนื้อหาวิชาและประสบการณ์ตรงกับ ความมุ่งหมายหรือไม่ การเรียนการสอนมีปัญหาและอุปสรรคอะไรบ้างและการประเมินผลอย่างไร

จากทฤษฎีกระบวนการในการพัฒนาหลักสูตรดังกล่าว สามารถสรุปถึงกระบวนการพัฒนาหลักสูตรโดยกำหนดจุดมุ่งหมายความจำเป็นของการจัดการศึกษาแล้วนำมากำหนดเป็นโครงสร้างของหลักสูตรที่ระบุเนื้อหาสาระการเรียนรู้ของหลักสูตร เมื่อมีหลักสูตรแล้วจึงเป็นกระบวนการทดลองใช้หลักสูตรกับผู้เรียน เพื่อประเมินผลหลักสูตรมีการปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณค่าสูงขึ้น และส่งผลต่อการนำหลักสูตรไปสู่ความสำเร็จตามเป้าหมายที่วางไว้

จากที่นักวิชาการได้กล่าวไว้ข้างต้นสามารถสรุปสาระสำคัญของขั้นตอนพัฒนาหลักสูตรได้ดังนี้

1. การวิเคราะห์ข้อมูลพื้นฐาน คือ ข้อมูลทางด้านความต้องการความจำเป็นและปัญหาทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองและการปกครอง ตลอดจนนโยบายทางการศึกษาของรัฐ ข้อมูลทางด้านจิตวิทยา ปรัชญาการศึกษา ความต้องการของผู้เรียน ตลอดจนวิเคราะห์หลักสูตรเดิมเพื่อพิจารณาข้อบกพร่องที่ควรปรับปรุงแก้ไข

2. การกำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตร คณะกรรมการดำเนินงานจะต้องร่วมกัน พิจารณากำหนดจุดมุ่งหมายของหลักสูตรให้สอดคล้องกับข้อมูลพื้นฐาน โดยจุดมุ่งหมายของหลักสูตรจะระบุคุณสมบัติของผู้ที่ควรจบหลักสูตรนั้นๆ มุ่งพัฒนาผู้เรียนทั้ง 3 ด้าน คือ พุทธิพิสัย จิตพิสัย และทักษะพิสัย โดยกำหนดทั้งจุดมุ่งหมายทั่วไป และจุดมุ่งหมายเฉพาะแต่ละรายวิชาซึ่งจะเน้นการปฏิบัติมากขึ้น โดยคำนึงถึงพัฒนาการทางร่างกาย และจิตใจ ตลอดจนการปลูกฝังนิสัยที่ดีงามเพื่อให้เป็นพลเมืองดี

3. การกำหนดเนื้อหาและประสบการณ์การเรียนรู้ เป็นการเลือกสาระความรู้ที่จะนำไปสู่การพัฒนาผู้เรียนให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายที่กำหนดไว้ เพื่อความสมบูรณ์ให้ได้วิชาความรู้ที่ถูกต้องเหมาะสม กระบวนการขั้นนี้จึงครอบคลุมถึงการคัดเลือกเนื้อหาวิชาแล้วพิจารณาจัดลำดับเนื้อหาเหล่านั้นว่าเนื้อหาสาระใดควรเป็นพื้นฐานของเนื้อหาใดบ้าง ควรให้เรียนอะไรก่อนอะไรหลัง

แล้วแก้ไขเนื้อหาที่ถูกต้องสมบูรณ์ทั้งแง่สาระและการจัดลำดับที่เหมาะสมตามหลักจิตวิทยาการเรียนรู้

4. การนำหลักสูตรไปใช้เป็นขั้นของการแปลงหลักสูตรไปสู่การสอน ซึ่งเป็นขั้นตอนที่มีความสำคัญและเกี่ยวข้องกับครูผู้สอน หลักสูตรจะประสบผลสำเร็จมีประสิทธิภาพนั้นขึ้นอยู่กับผู้บริหารโรงเรียน และครูผู้สอนจะต้องศึกษาทำความเข้าใจ และมีความชำนาญในการใช้หลักสูตร ซึ่งครอบคลุมถึงการเตรียมการสอน การจัดการเรียนการสอน การจัดสภาพแวดล้อมต่างๆ ภายในโรงเรียน เพื่อเสริมหลักสูตร การนิเทศการศึกษา และการบริหารการบริการหลักสูตรฯลฯ นอกจากนี้ในขั้นนี้ยังครอบคลุมถึงการนำหลักสูตรไปทดลองใช้ ก่อนนำไปเผยแพร่ด้วย

5. การประเมินผลหลักสูตร เป็นการประเมินสัมฤทธิ์ผลของหลักสูตรว่าเมื่อได้นำหลักสูตรไปใช้แล้วนั้น ผู้ที่จบหลักสูตรนั้นๆ ไปแล้วมีคุณสมบัติ มีความรู้ความสามารถตามที่หลักสูตรกำหนดไว้หรือไม่

นอกจากนี้การประเมินหลักสูตรจะเป็นประโยชน์อย่างยิ่งต่อการปรับปรุงหลักสูตรให้มีความก้าวหน้าขึ้นอันเป็นผลในการนำหลักสูตรไปสู่ความสำเร็จ ตามเป้าหมายที่วางไว้ การประเมินหลักสูตรควรทำให้ครอบคลุมระบบหลักสูตรทั้งหมดและควรประเมินให้ต่อเนื่องกัน

หลักการพัฒนาหลักสูตร

บุญชม ศรีสะอาด (2546 : 73) ได้กล่าวถึงหลักของการในการพัฒนาหลักสูตรไว้ดังนี้

1. ใช้พื้นฐานทางประวัติศาสตร์ สังคม จิตวิทยา และวิชาความรู้ต่างๆ
2. พัฒนาให้สอดคล้องกับความต้องการของสังคม โดยวิเคราะห์ปัญหาความต้องการและความจำเป็นต่างๆ ของสังคม
3. พัฒนาให้สอดคล้องกับระดับพัฒนาการ ความต้องการและความสนใจของผู้เรียน
4. พัฒนาให้สอดคล้องกับหลักของการเรียนรู้
5. ในการเลือกและจัดประสบการณ์การเรียนรู้ จะต้องพิจารณาความเหมาะสมในด้านความยากง่าย ลำดับก่อนหลัง และความต่อเนื่อง
6. พัฒนาในทุกจุดอย่างประสานสัมพันธ์กันตามลำดับจากจุดประสงค์ สาระความรู้ และประสบการณ์ กระบวนการเรียนการสอนและการประเมินผล
7. พิจารณาความเป็นไปได้สูงในทางปฏิบัติ
8. พัฒนาอย่างเป็นระบบ
9. พัฒนาอย่างต่อเนื่องไม่หยุดยั้ง
10. มีการวิจัยติดตามผลอยู่ตลอดเวลา
11. ดำเนินการในรูปของคณะกรรมการ

12. อาศัยความร่วมมืออย่างจริงจังของผู้เชี่ยวชาญและผู้เกี่ยวข้อง

สุนีย์ ภูพันธ์ (2546 : 162-163) ได้เสนอหลักในการพัฒนาหลักสูตรควรจะต้องคำนึงถึงองค์ประกอบต่างๆ เช่น ผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน ความต้องการของสังคมในแง่ฝ่ายผู้ผลิต ความก้าวหน้าทางวิชาการ ความต้องการของสังคมและสิ่งแวดล้อม ความสอดคล้องของเนื้อหาสาระและสิ่งแวดล้อม การเปลี่ยนแปลงสภาพทางเศรษฐกิจและสังคม การดำเนินงานในการพัฒนาหลักสูตรต้องกระทำให้ครบ 5 ขั้นตอน ดังนี้ การกำหนดจุดมุ่งหมายหลักสูตร การเลือกและการจัดเนื้อหาวิชาและประสบการณ์การนำหลักสูตรไปใช้ การประเมินผลหลักสูตร การปรับปรุงหลักสูตร และหลักสูตรที่ดีต้องมีรายละเอียดเกี่ยวกับแนวคิดพื้นฐาน การสร้างและการพัฒนาหลักสูตร การบริหารหลักสูตร การจัดการเรียนการสอน วิธีสอนและคุณสมบัติผู้สอน สถานที่ สื่อการเรียน การสอน หนังสือหรือตำราเรียน พร้อมทั้งต้องมีการประชุมสัมมนาปรึกษาหารือร่วมกันกับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องทั้งฝ่ายผลิตและฝ่ายใช้เป็นครั้งคราวไป ทั้งนี้เพื่อปรับปรุงหลักสูตรให้มีคุณภาพและเหมาะสมกับสภาพเหตุการณ์ในปัจจุบัน นอกจากนี้หลักการพัฒนาหลักสูตรนั้นจะต้องมีผู้นำที่เชี่ยวชาญที่มีความสามารถในการงานพัฒนาหลักสูตรเป็นอย่างดี และจำเป็นต้องได้รับความร่วมมือการประสานงานอย่างดีจากบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทุกระดับ มีระบบแบบแผนต่อเนื่องกันไป

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553 : 167-168) กล่าวว่า หลักในการพัฒนาหลักสูตรจะต้องรวมถึงผลงานต่างๆ ทางด้านหลักสูตรที่ได้สร้างขึ้นมาใหม่อย่างมีประสิทธิภาพไม่ว่าจะเป็นเอกสารหลักสูตร เนื้อหาวิชา การทดสอบหลักสูตร การนำหลักสูตรไปใช้หรือการจัดการเรียนการสอน และหลักการพัฒนาหลักสูตรให้มีประสิทธิภาพนั้นต้องมีการฝึกฝน อบรมครูประจำการให้มีความเข้าใจในหลักสูตร

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปหลักในการพัฒนาหลักสูตรได้ว่า จะต้องคำนึงถึงลักษณะของผู้เรียน ความต้องการของชุมชน สังคม และในการกำหนดองค์ประกอบของหลักสูตร ได้แก่ จุดมุ่งหมาย เนื้อหาสาระ การจัดกิจกรรมและประสบการณ์ การประเมินผล จะต้องมีความสอดคล้องสัมพันธ์กัน โดยยึดการบรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรเป็นหลัก และทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องควรให้ความร่วมมือในการดำเนินการพัฒนาหลักสูตร

การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา

ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา

นักการศึกษาได้ให้ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาไว้ใกล้เคียงกันพอสรุปได้ดังนี้

สุรศักดิ์ ศิริ (2550 : 19) ได้กล่าวว่าการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษามีความหมายสองลักษณะคือ การนำหลักสูตรที่มีอยู่แล้วเดิมมาปรับปรุงโดยใช้กรอบของหลักสูตรแกนกลางที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดเป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรและลักษณะที่สองคือการนำหลักสูตรที่สร้างขึ้นแล้วไปใช้และมีการตรวจสอบการใช้หลักสูตรตามระยะเวลาแล้วปรับปรุงหลักสูตรโดยพิจารณาถึงความสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ จุดมุ่งหมายของหลักสูตรแกนกลางและสภาพท้องถิ่น ชุมชน

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2552 : 45) ได้ให้ความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึง หลักสูตรที่เกิดจากการวางแผนร่วมกันของบุคลากรภายในสถานศึกษา รวมทั้งคณะกรรมการสถานศึกษา และบุคคลในชุมชนในการออกแบบหลักสูตรนั้น ต้องมีความครอบคลุมภาระงานด้านการจัดการศึกษาทุกด้านของสถานศึกษา และหลักสูตรสถานศึกษาที่สร้างขึ้นจะต้องสอดคล้องกับความเชื่อ ค่านิยม วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชนที่สถานศึกษาดังอยู่

บุญเลี้ยง ทุมทอง (2553 : 404) ได้กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรสถานศึกษา คือ แผนประสบการณ์หรือแผนการจัดการเรียนการสอนที่เกิดจากการตัดสินใจร่วมกันระหว่างบุคลากรทั้งภายในและภายนอกของโรงเรียนเพื่อกำหนดการเรียนรู้ของนักเรียน มีการวางแผน การนำไปใช้ และประเมินผลร่วมกัน

ประสาธน์ เถลิง (2554 : 188) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรเป็นหลักสูตรที่สถานศึกษาจัดทำขึ้นเองโดยมีมาตรฐานการศึกษาและมาตรฐานกลุ่มสาระที่กำหนดโดยประเทศชาติ เป็นกรอบกำกับไว้และเป็นตัวประกันคุณภาพของโรงเรียน ลักษณะของหลักสูตรสถานศึกษาเป็นลักษณะที่มีเนื้อหา วิธีการสอน และวิธีการประเมินผลการเรียนรู้ที่สอดคล้องเหมาะสมกับผู้เรียนและท้องถิ่นคุณภาพของผู้เรียนที่จบหลักสูตรจะต้องได้มาตรฐานการศึกษา

จากแนวคิดความหมายของหลักสูตรสถานศึกษาสรุปได้ว่าในการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา หมายถึงแผนหรือแนวทางหรือข้อกำหนดที่สถานศึกษาใช้ในการจัดประสบการณ์ให้แก่ผู้เรียน โดยให้เหมาะสมกับสภาพท้องถิ่น หลักสูตรสถานศึกษา เป็นแผนการจัดการศึกษาที่สถานศึกษาได้กำหนดให้ผู้เรียนได้เรียนรู้เพื่อให้มีความรู้ความสามารถตามมาตรฐานที่สถานศึกษากำหนดและสอดคล้องกับมาตรฐานของหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2551

องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา

องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษาถือว่ามีความสำคัญจำเป็นต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาส่วนใหญ่แต่ละสถานศึกษาจะเขียนองค์ประกอบของหลักสูตรไว้ใกล้เคียงกัน ดังที่นักการศึกษาได้กล่าวไว้พอสรุปได้ดังนี้

วิชัย วงษ์ใหญ่ (2552 : 46) ได้กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษาว่าควร ประกอบไปด้วย วิสัยทัศน์ พันธกิจ จุดมุ่งหมาย สมรรถนะที่สำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างเวลาเรียน คำอธิบายสาระการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การวัดและ ประเมินผล ส่วนในภาคผนวกก็จะประกอบด้วย คณะกรรมการบริหารหลักสูตรกลุ่มสาระ และ คณะกรรมการบริหารหลักสูตรสถานศึกษา

ประสาธน์ เถลิง (2554 : 192) กล่าวถึง องค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษาว่า ประกอบด้วยการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย การกำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ การกำหนดโครงสร้างหลักสูตร การจัดทำคำอธิบายรายวิชา การจัดทำหน่วยการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม พัฒนาผู้เรียน การวัดและประเมินผล

จากแนวคิดขององค์ประกอบของหลักสูตรสถานศึกษา สรุปได้ว่าประกอบด้วย วิสัยทัศน์ หลักการ เป้าหมาย สมรรถนะสำคัญ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ ตารางวิเคราะห์หลักสูตร มาตรฐาน การเรียนรู้และสาระการเรียนรู้ โครงสร้างหลักสูตร หน่วยการเรียนรู้ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง คำอธิบายรายวิชา แผนการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลซึ่งผู้วิจัยได้นำมาเป็นแนวทางใน การจัดองค์ประกอบของหลักสูตรมีคุณศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอบ้านไร่สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านแม่ปิง จังหวัดแม่ฮ่องสอน

การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับสภาพปัญหาความต้องการของท้องถิ่น จึงทำให้ต้องมีการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นขึ้นเพื่อสนองความต้องการของผู้เรียนและชุมชน

ความหมายของหลักสูตรท้องถิ่น

มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (2543 : 160) ได้เสนอความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึง มวลประสบการณ์ความรู้ใดๆ ก็ตามที่หน่วยงาน และบุคคลในท้องถิ่นร่วมกันจัดทำขึ้น เป็นเอกสารหลักสูตรเพื่อนำไปถ่ายทอดให้กับผู้เรียนในท้องถิ่นนั้นๆ

ลำดับี ทองธิว (2545 : 30-31) ได้อธิบายถึงความหมายของการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นต้องเริ่มตั้งแต่การที่ครูและชาวบ้านในชุมชนศึกษากันและกัน และศึกษาบริบทของท้องถิ่นโดยมีนักวิชาการหรือนักวิจัยจากภายนอกเป็นผู้ประสาน คอยช่วยเหลือ เพื่อให้สามารถทำความเข้าใจกับวัฒนธรรม วิถีชีวิต ภูมิปัญญาที่เกิดจากวิวัฒนาการของการปรับตัวเพื่อความคงอยู่ของชุมชน ตลอดจนปัญหาต่างๆ ของคนในชุมชนได้รอบด้านและชัดเจนขึ้น ในขณะที่เดียวกันก็ช่วยกันศึกษาข้อความรู้และเทคโนโลยีที่จำเป็นต่อการแก้ไขปัญหา หรือเสริมต่อความเข้มแข็งของภูมิปัญญาที่พิสูจน์ผ่านกาลเวลาแล้ว ต่อจากนั้นจึงเน้นครูเป็นผู้ร่างและสร้างหลักสูตรภายใต้การกำกับชี้นำของชุมชนและด้วยความร่วมมือจากนักวิชาการภายนอกในฐานะผู้ประสานงานและที่ปรึกษา นั่นคือเน้นให้แนวร่วมทั้งสามฝ่าย ได้แก่ ครู ชาวบ้าน และนักวิชาการ นำความเข้มแข็งของแต่ละฝ่ายมาเสริมกันและกัน เพื่อสร้างหลักสูตรคุณภาพที่เป็นของชุมชนอย่างแท้จริง และการประเมินหลักสูตรจะไม่ครอบคลุมเฉพาะการประเมินสัมฤทธิ์ผลทางการเรียนของนักเรียนเท่านั้น แต่จะประเมิน ผลกระทบทั้งทางตรงและทางอ้อมที่เกิดขึ้นกับชุมชนในเกณฑ์ของการพัฒนาที่ยั่งยืนด้วย

อุดม เชยทิวส์ (2545 : 6) กล่าวว่า การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น หมายถึง หลักสูตรที่สถานศึกษา หรือครูหรือผู้เรียนร่วมกันพัฒนาขึ้น เพื่อมุ่งเน้นให้ผู้เรียนได้นำไปใช้ในชีวิตจริง เรียนแล้วเกิดการเรียนรู้ สามารถนำไปใช้ได้อย่างมีคุณภาพและเป็นสมาชิกที่ดีของสังคมอย่างมีความสุข

มนัษ ราชทอง (2550 : 151) กล่าวถึงความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ว่าเป็นหลักสูตรที่มีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของชุมชนที่จะใช้หลักสูตรนั้นๆ

อนงค์ศิริ วิชาลัย (2550 : 103) กล่าวสรุปความหมายของหลักสูตรท้องถิ่นว่าเป็นมวลประสบการณ์ทั้งที่เป็นความรู้ความสามารถด้านต่างๆ และความรู้สึกรักที่ดงามที่สถานศึกษา หน่วยงาน และบุคคลได้ร่วมมือกันจัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาผู้เรียนและชุมชน

จากที่กล่าวมาจึงสรุปความหมายหลักสูตรท้องถิ่นว่า หมายถึงประสบการณ์ทั้งมวลที่โรงเรียนจัดขึ้นในห้องเรียนและนอกห้องเรียน โดยมีความสอดคล้องกับปัญหาและความต้องการของนักเรียนและชุมชนนั้นๆ ที่ผู้เรียนอาศัยอยู่เพื่อพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ ทักษะ กระบวนการ และคุณธรรมจริยธรรมในการดำรงชีวิต

ความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่น

หลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญต่อการเรียนรู้ของผู้เรียนเป็นอย่างมาก ช่วยส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ตามสภาพจริงในห้องเรียนของตนได้มีผู้รู้กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ดังนี้

อุดม เชยทิวส์ (2545 : 7-8) กล่าวถึงความสำคัญของหลักสูตรท้องถิ่นไว้ ดังนี้

1. ตอบสนองการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพปัญหาที่แท้จริง
2. ตอบสนองความหลากหลายของปัญหา มุ่งพัฒนาคุณภาพชีวิตให้เหมาะสมกับเพศ วัย มีความสมดุลทั้งด้านความรู้ ความคิด และทักษะ เน้นกระบวนการสอนให้ผู้เรียนฝึกปฏิบัติจริง จนเกิดทักษะและสามารถนำไปใช้กับสถานการณ์อื่นได้อย่างเหมาะสม
3. ทำให้การเรียนรู้มีความหมายต่อชีวิต และผู้เรียนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตจริง สอดคล้องกับการดำเนินชีวิตจริงและมุ่งการเรียนรู้อย่างบูรณาการ ไม่แยกส่วนหรือตัดตอนเป็นตอนๆ ของกระบวนการเรียนรู้และกิจกรรมทางวิชาการ โดยผู้เรียนเป็นผู้จัดกระบวนการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยการชี้แนะของครูผู้สอนอันจะนำไปสู่การคิดเป็น โดยใช้ข้อมูลที่มีอยู่ในสังคมตนเองและวิชาการ อย่างเหมาะสม
4. ผู้เรียนได้เรียนรู้วิธีการแสวงหาความรู้เพื่อที่จะนำมาใช้เป็นข้อมูลในการแก้ปัญหาชีวิตของตนเองในวันข้างหน้า รวมทั้งวิธีวิเคราะห์ สังเคราะห์ข้อมูล เพื่อการตัดสินใจที่เหมาะสมกับชีวิตของตนเอง
5. ชุมชนเป็นภูมิปัญญาเบื้องต้น และมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาให้แก่ผู้เรียน ซึ่งเป็นสมาชิกในชุมชนเอง ส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรของตนเองเพื่อให้ผู้เรียนได้รับประโยชน์จากการเรียนรู้จากท้องถิ่นของตน เป็นการเชื่อมโยงระหว่างการเรียนรู้กับชีวิตจริง และการทำงาน รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีความรักและความผูกพันกับท้องถิ่นของตนมีการส่งเสริมให้ใช้ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในท้องถิ่นในการจัดการศึกษาส่งเสริมความเป็นทรัพยากรมนุษย์ที่มีคุณภาพของสังคม ในด้านศีลธรรมสันติภาพการดำรงไว้ซึ่งสังคมประชาธิปไตย การร่วมรักษาสีงแวดล้อม ก่อให้เกิดความศรัทธาเชื่อมั่นภูมิใจในภูมิปัญญาและวัฒนธรรมของท้องถิ่น ชุมชน และชาติสามารถพัฒนาเพิ่มขึ้น เพื่อให้สอดคล้องกับสถานการณ์ที่เปลี่ยนแปลงไปได้ตลอดเวลา และเมื่อเรื่องนั้นๆ ไม่เป็นที่สนใจและต้องการของท้องถิ่น รวมทั้งล้าสมัยแล้วสามารถปรับเปลี่ยนได้ทันที

ฉันท ชาติทอง (2550 : 158) กล่าวว่าหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญอย่างยิ่งเนื่องจากในแต่ละท้องถิ่นที่มีสภาพแตกต่างกันออกไป สิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ เศรษฐกิจ และสังคม จึงจำเป็นต้องมีการพัฒนาหลักสูตรให้เหมาะสมกับสภาพและความต้องการของแต่ละท้องถิ่นของแต่ละสถานศึกษาเพื่อส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นของตนเอง และยังเป็นโอกาสให้ผู้ใช้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

จากที่กล่าวมาข้างต้นแสดงให้เห็นว่าการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นมีความสำคัญเพราะหลักสูตรท้องถิ่นช่วยในการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงในท้องถิ่นของตนเอง ทั้งยังเป็นการตอบสนองการเรียนรู้ที่สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามสภาพปัญหา ที่แท้จริงและยังเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ให้หลักสูตรได้มีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม

กระทรวงศึกษาธิการ (2552 : 132) กำหนดให้หลักสูตรกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นหลักสูตรที่ทันต่อสังคมโลกที่มีการเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็วตลอดเวลา กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ช่วยให้ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจว่ามนุษย์ดำรงชีวิตอย่างไร ทั้งในฐานะปัจเจกบุคคล และการอยู่ร่วมกันในสังคม การปรับตัวตามสภาพแวดล้อม การจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัด นอกจากนี้ยังช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจถึงการพัฒนาเปลี่ยนแปลงตามยุคสมัย กาลเวลา ตามเหตุปัจจัยต่างๆ ทำให้เกิดความเข้าใจในตนเองและผู้อื่น มีความอดทนอดกลั้น ยอมรับในความแตกต่าง และมีคุณธรรม สามารถนำความรู้ไปปรับใช้ในการดำเนินชีวิตเป็นพลเมืองดีของประเทศชาติ และสังคมโลก

กลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมว่าด้วยการอยู่ร่วมกันในสังคมที่มีความเชื่อมสัมพันธ์กัน และมีความแตกต่างกันอย่างหลากหลาย เพื่อช่วยให้สามารถปรับตนเองกับบริบทสภาพแวดล้อม เป็นพลเมืองดี มีความรับผิดชอบ มีความรู้ ทักษะ คุณธรรมและค่านิยมที่เหมาะสม

สาระต่างๆ ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม มีดังนี้

1. ศาสนา ศีลธรรมและจริยธรรม แนวคิดพื้นฐานเกี่ยวกับศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม หลักธรรมของพระพุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ การนำหลักธรรมคำสอนไปปฏิบัติในการพัฒนาตนเอง และการอยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข เป็นผู้กระทำความดี มีค่านิยม ที่ดีงาม พัฒนาตนเองอยู่เสมอ รวมทั้งบำเพ็ญประโยชน์ต่อสังคมและส่วนรวม

2. หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิต ระบบการเมืองการปกครองในสังคม ปัจจุบันการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ลักษณะและความสำคัญการเป็นพลเมืองดี ความแตกต่างและความหลากหลายทางวัฒนธรรม ค่านิยม ความเชื่อ ปณิธานค่านิยมด้านประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข สิทธิหน้าที่เสรีภาพ การดำเนินชีวิตอย่างสันติสุขในสังคมไทยและสังคมโลก

3. เศรษฐศาสตร์ การผลิตการแจกจ่าย และการบริโภคสินค้าและบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดอย่างมีประสิทธิภาพ การดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ และการนำหลักเศรษฐกิจพอเพียงไปใช้ในชีวิตประจำวัน

4. ประวัติศาสตร์ เวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ วิธีการประวัติศาสตร์ พัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตถึงปัจจุบัน ความสัมพันธ์และเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์ต่างๆ ผลกระทบที่เกิดจากเหตุการณ์สำคัญในอดีต บุคคลสำคัญที่มีอิทธิพลต่อการเปลี่ยนแปลงต่างๆ ในอดีตความเป็นมาของชาติไทยวัฒนธรรมและภูมิปัญญาไทย แหล่งอารยธรรมที่สำคัญของโลก

5. ภูมิศาสตร์ ลักษณะของโลกทางกายภาพ ลักษณะทางกายภาพ แหล่งทรัพยากรและภูมิอากาศของประเทศไทย และภูมิภาคต่างๆ ของโลก การใช้แผนที่ และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ความสัมพันธ์กันของสิ่งต่างๆ ในระบบธรรมชาติ ความสัมพันธ์ของมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติและสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้น การนำเสนอข้อมูลสารสนเทศ การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ของกลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสนาและวัฒนธรรม ประกอบด้วย 5 สาระ 11 มาตรฐาน

สาระที่ 1 ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรม

มาตรฐาน ส 1.1 รู้ และเข้าใจประวัติ ความสำคัญ ศาสดา หลักธรรมของพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือและศาสนาอื่น มีศรัทธาที่ต้องยึดมั่น และปฏิบัติตามหลักธรรมเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 1.2 เข้าใจ ตระหนักและปฏิบัติตนเป็นสมาชิกที่ดี และธำรงรักษาพระพุทธศาสนา หรือศาสนาที่ตนนับถือ

สาระที่ 2 หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม

มาตรฐาน ส 2.1 เข้าใจและปฏิบัติตนตามหน้าที่ของการเป็นพลเมืองดี มีค่านิยมที่ดีงาม และธำรงรักษาประเพณีและวัฒนธรรมไทย ดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคมไทย และสังคมโลกอย่างสันติสุข

มาตรฐาน ส 2.2 เข้าใจระบบการเมืองการปกครองในสังคมปัจจุบัน ยึดมั่น ศรัทธา และธำรงรักษาไว้ซึ่งการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

สาระที่ 3 เศรษฐศาสตร์

มาตรฐาน ส.3.1 เข้าใจและสามารถบริหารจัดการทรัพยากรในการผลิต และการบริโภค การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่จำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่า รวมทั้งเข้าใจหลักการของเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อดำรงชีวิตอย่างมีคุณภาพ

มาตรฐาน ส.3.2 เข้าใจระบบ และสถาบันทางเศรษฐกิจต่างๆ ความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจ และความจำเป็นของการร่วมมือกันทางเศรษฐกิจในสังคมโลก

สาระที่ 4 ประวัติศาสตร์

มาตรฐาน ส 4.1 เข้าใจความหมาย ความสำคัญของเวลาและยุคสมัยทางประวัติศาสตร์ สามารถใช้วิธีการทางประวัติศาสตร์มาวิเคราะห์เหตุการณ์ต่างๆ อย่างเป็นระบบ

มาตรฐาน ส 4.2 เข้าใจพัฒนาการของมนุษยชาติจากอดีตจนถึงปัจจุบันในด้านความสัมพันธ์ และการเปลี่ยนแปลงของเหตุการณ์อย่างต่อเนื่อง ตระหนักถึงความสำคัญและสามารถวิเคราะห์ผลกระทบที่เกิดขึ้น

มาตรฐาน ส 4.3 เข้าใจความเป็นมาของชาติไทย วัฒนธรรม ภูมิปัญญาไทย มีความรัก ความภูมิใจและธำรงความเป็นไทย

สาระที่ 5 ภูมิศาสตร์

มาตรฐาน ส 5.1 เข้าใจลักษณะของโลกทางกายภาพ และความสัมพันธ์ของสรรพสิ่ง ซึ่งมีผลต่อกันและกันในระบบของธรรมชาติ ใช้แผนที่และเครื่องมือทางภูมิศาสตร์ ในการค้นหา วิเคราะห์ สรุป และใช้ข้อมูลสารสนเทศอย่างมีประสิทธิภาพ

มาตรฐาน ส 5.2 เข้าใจปฏิสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์กับสภาพแวดล้อมทางกายภาพที่ ก่อให้เกิดการสร้างสรรค์วัฒนธรรม มีจิตสำนึกและมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ ทรัพยากรและสิ่งแวดล้อม เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืน

จากที่กล่าวมาข้างต้นจะเห็นได้ว่ากลุ่มสาระการเรียนรู้สังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรม เป็นกลุ่มสาระการเรียนรู้หนึ่งที่มีความสำคัญต่อการจัดการศึกษาที่ครอบคลุม 5 สาระคือ ศาสนา ศิลธรรม จริยธรรม หน้าที่พลเมือง วัฒนธรรม และการดำเนินชีวิตในสังคม เศรษฐศาสตร์ ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ซึ่งสาระภูมิศาสตร์เป็นสาระที่สามารถนำมาเป็นฐานการพัฒนาหลักสูตรมัธยมศึกษา ท้องถิ่นอำเภอปาย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งผู้วิจัยได้พัฒนาขึ้นโดยจัดอยู่ในกลุ่ม สาระการเรียนรู้เพิ่มเติมโดยใช้เวลา 40 ชั่วโมงต่อภาคเรียน

ความรู้เกี่ยวกับมณฑลเทศ

มณฑลเทศกัณับเป็นอาชีพเก่าแก่ที่ผู้คนให้การยอมรับว่ามีความรู้ความสามารถในการสื่อสาร ทางภาษาออกมาเป็นการพูดให้ผู้อื่นเข้าใจเกี่ยวกับข้อมูลในแหล่งท่องเที่ยวแหล่งเข้าชมได้เป็นอย่างดี มีความประพฤติเหมาะสมเป็นแบบอย่างแก่นักท่องเที่ยว สำหรับประเทศไทยอาชีพมณฑลเทศกั เป็นอาชีพสงวนที่สำคัญไว้เฉพาะสำหรับคนไทย ผู้ประกอบอาชีพนี้จะต้องผ่านกระบวนการทดสอบ

เลือกสรรกลั่นกรองมาเป็นอย่างดี เนื่องจากมัคคุเทศก์มีความสำคัญต่ออาชีพหลายๆ ด้านเป็นผู้ที่คอยเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีอันดีงาม ความเป็นเอกลักษณ์ของแหล่งท่องเที่ยวและสร้างสรรค์ ประเทศชาติผ่านทางการเป็นผู้นำเที่ยวเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้ประสบการณ์ ความสนุกสนาน ความเพลิดเพลินตามวัตถุประสงค์ในการเดินทางท่องเที่ยว

ความหมายของมัคคุเทศก์

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ.2493 ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับมัคคุเทศก์ไว้ว่า “มัคคุเทศก์” มาจาก มัค.ค (ทาง) อุท.เทศก (ผู้นำ, ผู้บอก) แปลว่าผู้นำทาง ผู้ชี้ทาง ผู้นำเที่ยวตรงกับคำภาษาอังกฤษว่า Tourist Guide หรือนิยมเรียกว่า Guide

สุริดา สังฆรักษาสัตย์ (2543 : 55) ได้กล่าวว่า มัคคุเทศก์หมายถึงผู้ชี้ทางหรือผู้นำทางให้นักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวในสถานที่ท่องเที่ยวพร้อมทั้งให้ความรู้เกี่ยวกับสถานที่ท่องเที่ยว ตลอดจนเป็นผู้คอยดูแลอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวพระราชบัญญัติธุรกิจนำเที่ยวและมัคคุเทศก์ พ.ศ.2545 ฉบับแก้ไขใหม่ ฉบับที่ 2 ได้ให้คำอธิบายเกี่ยวกับมัคคุเทศก์ไว้ว่า มัคคุเทศก์หมายถึงผู้ที่นำนักท่องเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ และให้ความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลโดยได้รับค่าตอบแทน

ความสำคัญของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์เป็นผู้คอยอำนวยความสะดวกให้นักท่องเที่ยวตลอดจนคอยแนะนำอธิบายสิ่งต่างๆ แก่นักท่องเที่ยว ซึ่งตามธรรมเนียมค่านักท่องเที่ยวเป็นคนแปลกหน้าในท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวไปท่องเที่ยวไม่คุ้นเคยกับสถานที่และบุคคลในท้องถิ่นตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีต่างๆ มัคคุเทศก์จึงเป็นบุคคลสำคัญที่มีบทบาทใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวในการชักนำชี้แนะนักท่องเที่ยวให้ประพฤติดังที่เป็นคุณ ละเว้นสิ่งที่เป็นโทษเพราะนักท่องเที่ยวที่มาจากต่างถิ่นและต่างประเทศย่อมไม่เข้าใจข้อห้าม ข้อนิยมของการประพฤติดังปฏิบัติของบุคคลในท้องถิ่นนั้นๆ มัคคุเทศก์จึงเป็นบุคคลสำคัญที่จะนำไปสู่ความสำเร็จหรือความล้มเหลวของอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในท้องถิ่นนั้นๆ ซึ่งมีผู้รู้ได้กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ที่มีต่อนักท่องเที่ยวไว้พอสรุปได้ดังนี้

วณิช นิรันตรานนท์ (2548 : 22-35) ได้กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ว่า มัคคุเทศก์เป็นผู้ที่มีความสำคัญต่ออุตสาหกรรมการท่องเที่ยวค่อนข้างมาก เนื่องจากมีโอกาสได้เข้าใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยว สามารถสร้างความไว้วางใจใจตลอดจนสร้างความพึงพอใจแก่นักท่องเที่ยวได้ง่าย ถ้าปฏิบัติหน้าที่อย่างมีประสิทธิภาพและมีความซื่อสัตย์สุจริตในทางตรงกันข้ามถ้ามัคคุเทศก์ปฏิบัติหน้าที่ไม่เหมาะสมหรือขาดประสิทธิภาพก็สามารถสร้างภาพลักษณ์ในทางลบแก่นักท่องเที่ยวได้ มีคำกล่าวว่ามัคคุเทศก์ทำหน้าที่เหมือนกับเป็นทูตหรือเป็นผู้แทนของคนในประเทศหรือในท้องถิ่น

ซึ่งก็เป็นความจริงเพราะนักท่องเที่ยวมักไม่ค่อยมีโอกาสได้ติดต่อกับคนในท้องถิ่นได้มากเท่ากับมัคคุเทศก์ถ้าหากได้มัคคุเทศก์ที่ดีความรู้สึกพึงพอใจในการท่องเที่ยวตลอดจนความประทับใจในด้านต่างๆ ย่อมส่งผลไปถึงความรู้สึกที่ดีต่อประเทศหรือท้องถิ่นที่นักท่องเที่ยวนั้นๆ ได้ไปเยือน

ฉันทิช วรรณธอม (2546 : 8) กล่าวถึงความสำคัญของมัคคุเทศก์ดังนี้

1. ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อบริษัทนำเที่ยว

1.1 เป็นบุคคลที่ทำหน้าที่ในการนำเที่ยวอำนวยความสะดวกและสามารถแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแทนบริษัทนำเที่ยว

1.2 เป็นผู้รักษาผลประโยชน์ในด้านต่างๆ แทนบริษัทนำเที่ยวเช่นค่าใช้จ่ายในการท่องเที่ยว การถูกเอารัดเอาเปรียบจากสถานประกอบการ

1.3 เป็นผู้ที่จะสร้างชื่อเสียงและคอกยโฆษณาประชาสัมพันธ์ให้กับบริษัทนำเที่ยวที่ตนสังกัดให้นักท่องเที่ยวทราบ

1.4 เป็นตัวแทนของบริษัทนำเที่ยวในการสร้างความสัมพันธ์อันดีกับสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องไม่ว่าจะเป็นโรงแรม ร้านอาหาร แหล่งท่องเที่ยว ร้านสินค้าที่ระลึก บริษัทรถ บริษัทนำเที่ยวอื่นๆ

1.5 เป็นผู้เก็บข้อมูลเกี่ยวกับนักท่องเที่ยว แหล่งท่องเที่ยว โรงแรมที่พัก ร้านอาหาร ตลอดจนข้อมูลสถานที่อื่นๆ ที่เกี่ยวข้อง ข้อมูลที่เป็นปัญหา ข้อควรแก้ไข ข้อเสนอแนะในการนำเที่ยวแต่ละครั้งมารายงานให้บริษัทนำเที่ยวทราบเพื่อให้บริษัทนำข้อมูลที่ได้ไปปรับปรุงแก้ไขการบริการต่อไป

2. ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อนักท่องเที่ยว

2.1 มัคคุเทศก์จะเป็นผู้อธิบายประวัติ ข้อมูลของสถานที่ท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เข้าใจ คอยตอบข้อซักถามจากนักท่องเที่ยวเป็นที่ปรึกษาส่วนตัวได้ในทุกๆ เรื่องที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยวในครั้งนั้นๆ

2.2 นักท่องเที่ยวจะได้ประหยัดเวลาไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายในการศึกษาแหล่งท่องเที่ยวเนื่องจากมีมัคคุเทศก์คอยอธิบายให้ข้อมูลอยู่แล้ว

2.3 มัคคุเทศก์เป็นผู้สร้างกิจกรรมระหว่างการเดินทางให้เกิดความสนุกสนานในการท่องเที่ยวสร้างสรรค์การเดินทางให้มีชีวิตชีวาทำให้นักท่องเที่ยวได้แสดงออกอย่างมีความสุขได้ผ่อนคลายไม่เบื่อหน่ายในการท่องเที่ยว ทำให้การท่องเที่ยวครั้งนั้นรู้สึกประทับใจ

2.4 นักท่องเที่ยวได้ท่องเที่ยวด้วยความปลอดภัยมากกว่าเนื่องจากมัคคุเทศก์จะเป็นผู้คอยดูแลเด็กเตือนให้นักท่องเที่ยวระมัดระวังในการท่องเที่ยวในจุดที่ควรระวังหรืออาจเป็นอันตราย

2.5 นักท่องเที่ยวจะลดความเสี่ยงจากความไม่รู้ไม่เข้าใจในการเดินทางท่องเที่ยว เช่น ลดความเสี่ยงในการหลงทางหรือความเข้าใจผิดเกี่ยวกับข้อมูลต่างเมื่อมัคคุเทศก์คอยชี้แนะหรือบอกกล่าว

2.6 มัคคุเทศก์จะเป็นผู้อำนวยความสะดวกให้แก่นักท่องเที่ยวในแทบทุกๆ เรื่อง เช่น อำนวยความสะดวกในการเข้าและออกประเทศ ช่วยต่อรองราคาสินค้าแทนนักท่องเที่ยว เก็บพาสปอร์ตแทนนักท่องเที่ยว ช่วยขนสัมภาระ เป็นต้น

2.7 มัคคุเทศก์ทำให้นักท่องเที่ยวสามารถเที่ยวได้อย่างทั่วถึงไม่ละเลยต่อสิ่งสำคัญที่ควรรู้

2.8 มัคคุเทศก์จะเป็นผู้ให้ความช่วยเหลือและแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าแทนนักท่องเที่ยว เช่น ถ้านักท่องเที่ยวทำพาสปอร์ตหายก็ช่วยติดต่อแจ้งไปยังสถานทูตหรือกรณีนักท่องเที่ยวเจ็บป่วยก็ต้องดูแลรักษาพาส่งโรงพยาบาล เป็นต้น

2.9 มัคคุเทศก์เป็นผู้คอยรักษาเวลาอันมีค่าของนักท่องเที่ยวให้นักท่องเที่ยวได้เที่ยวตามโปรแกรมที่ระบุจัดสรรเวลาการท่องเที่ยวแต่ละจุดได้อย่างเหมาะสม

3. ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อแหล่งท่องเที่ยว

3.1 มัคคุเทศก์เป็นผู้คอยดูแลเอาใจใส่คุ้มครองอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวทุกๆ ที่ ซึ่งเปรียบเสมือนแหล่งสร้างงานสร้างอาชีพของคนแทนเจ้าหน้าที่ของแหล่งท่องเที่ยวซึ่งบางจุดเจ้าหน้าที่ดูแลได้ไม่ทั่วถึง

3.2 มัคคุเทศก์เปรียบเสมือนตัวแทนของแหล่งท่องเที่ยวในการทำหน้าที่เป็นผู้นำเที่ยว เป็นผู้สร้างภาพพจน์และสร้างความเข้าใจอันดีระหว่างนักท่องเที่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวและแนะนำชักชวนนักท่องเที่ยวให้เที่ยวอย่างถูกวิธีไม่ทำลายทรัพยากรการท่องเที่ยว

3.3 แหล่งท่องเที่ยวหลายแห่งที่อยู่นอกเหนือความสนใจโดยอาจจะเข้าถึงได้ยากลำบากแต่มีความสวยงามก็ต้องอาศัยการประชาสัมพันธ์จากผู้เป็นมัคคุเทศก์ด้วยเช่นกัน

4. ความสำคัญของมัคคุเทศก์ต่อประเทศชาติ

4.1 เป็นผู้ให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถาบันต่างๆ ของประเทศเนื่องจากมัคคุเทศก์จะเป็นผู้ใกล้ชิดที่นักท่องเที่ยวให้ความเชื่อถือจึงเป็นโอกาสที่มัคคุเทศก์จะได้สร้างความเข้าใจอันดีในทุกๆ เรื่อง

4.2 มัคคุเทศก์นับว่าเป็นบุคคลที่เป็นตัวแทนของชาติเป็นบุคคลตัวอย่างที่เป็นแนวทางให้กับนักท่องเที่ยวได้ปฏิบัติตามในสิ่งที่ดีงาม

จากแนวคิดความสำคัญของมัคคุเทศก์ สรุปได้ว่าการท่องเที่ยวที่ก่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ โดยอาศัยการแนะนำของมัคคุเทศก์ก่อให้เกิดการยอมรับแนวทางปฏิบัติของหลักการท่องเที่ยวที่ไม่ก่อผลกระทบต่อระบบนิเวศวิทยาทางธรรมชาติ

บทบาทหน้าที่ของมัคคุเทศก์

มัคคุเทศก์ควรมีบทบาทของบุคคลหลายอาชีพรวมกัน ซึ่งมัคคุเทศก์สามารถใช้บทบาทแต่ละอย่างนั้นให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติหน้าที่ของตน (อรรถจน์ สีหะอำไพ, 2546 : 16-21) ดังนี้

1. บทบาทของครู มัคคุเทศก์ต้องทำหน้าที่อธิบายเรื่องราวต่างๆ ทางด้านประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ ศิลปวัฒนธรรมตลอดจนถึงต่างๆ ที่นักท่องเที่ยวควรทราบพร้อมทั้งการตอบคำถามของนักท่องเที่ยว ในบางครั้งทำนองเดียวกับที่ครูให้ความรู้แก่ศิษย์ฉะนั้นจึงต้องมีความรอบรู้ทั้งในด้านเนื้อหาและวิธีการจะถ่ายทอดความรู้อย่างมีประสิทธิภาพ

2. บทบาทของนักจิตวิทยา มัคคุเทศก์จะต้องรู้จิตวิทยาของนักท่องเที่ยวว่าต้องการอะไร มากน้อยเพียงใด ซึ่งความต้องการนั้นจะแตกต่างกันตามวัย ฐานะ พื้นเพความรู้และอาชีพของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจจะไม่สนใจในด้านประวัติศาสตร์และวัฒนธรรมมากนัก แต่สนใจในด้านความสนุกสนานบันเทิงมากกว่าในขณะที่นักท่องเที่ยวบางกลุ่มอาจต้องการเรียนรู้เกี่ยวกับด้านประวัติศาสตร์และศิลปวัฒนธรรมอย่างลึกซึ้ง การเดินทางที่ยาวนานและเหนื่อยเกินไป อาจทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความเมื่อยล้าหรือเหนื่อยหน่าย ไม่สนใจฟังอธิบายของมัคคุเทศก์ถึงแม้มัคคุเทศก์จะพยายามอธิบายให้สนุกสนานก็ตาม สิ่งเหล่านี้เป็นเรื่องที่มัคคุเทศก์จะต้องคอยสังเกตจากการตอบสนองของนักท่องเที่ยวและพยายามปรับการปฏิบัติหน้าที่ให้เหมาะสมกับสถานการณ์

3. บทบาทของนักแสดงในการนำเที่ยวมัคคุเทศก์ก็ต้องสวมบทบาทของนักแสดง ในบางครั้งเพื่อสร้างบรรยากาศการนำเที่ยวให้มีชีวิตชีวายิ่งขึ้นเช่น มีการร้องเพลง เล่นเครื่องดนตรี บางชนิด ซึ่งนักท่องเที่ยวสามารถสร้างบรรยากาศให้นักท่องเที่ยวร่วมสนุกสนานด้วยกันได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งมัคคุเทศก์ที่นำนักท่องเที่ยวคนไทยท่องเที่ยวภายในประเทศควรมีทักษะในการสร้างบรรยากาศความเป็นกันเองและความสนุกสนานขณะเดินทางในยานพาหนะหรือในการพักผ่อน แต่ทั้งนี้ต้องดูความเหมาะสมพอควรและการตอบสนองของนักท่องเที่ยวด้วยอย่าไปยึดเยียดความสนุกสนานบันเทิงให้ถ้าหากนักท่องเที่ยวต้องการความสงบมากกว่า

4. บทบาทของนักการทูต มัคคุเทศก์ต้องรู้ว่าควรอธิบายเรื่องราวเกี่ยวกับประเทศหรือท้องถิ่นของตนเองให้นักท่องเที่ยวฟังอย่างไร จึงจะทำให้นักท่องเที่ยวเกิดความรู้สึกที่ดีและตระหนักถึงความสำคัญของมรดกทางธรรมชาติและทางวัฒนธรรมที่มีอยู่ในประเทศหรือในท้องถิ่นนั้นๆ สิ่งที่มัคคุเทศก์พึงต้องระวังเป็นอย่างยิ่งคือ การไม่กล่าวถ้อยคำหรือแสดงกิริยาอาการ

อันเป็นการลบหลู่หุมิ่นสถาบันหรือบุคคลโดยอย่างเด็ดขาด โดยเฉพาะอย่างยิ่งสถาบันชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ไม่ว่าจะเป็นของประเทศไทยหรือของประเทศใดๆ ก็ตามรวมทั้งไม่คำหิณินิเตียน พุจฉาเสียดสีหรือพุดจายให้ตลกขบขันเกินความพอดีในเรื่องที่เกี่ยวกับประเทศชาติ หรือบุคคลสำคัญ ใดๆ ในด้านหน้าที่ของมัลลเทศก์มีการกิงและความรับผิดชอบที่ต้องปฏิบัติดังนี้

4.1 อำนวยความสะดวกในการเดินทางให้แก่ักท่งที่เยวที่อยู่ในความดูแลและ รับผิดชอบของตงทั้งในด้านของการจัดการจัดที่นั้งในยานพาหนะ การนำชมสถานที่ต่างๆ ตามที่ ระบุนไว้ในกำหนดการ การรับประทานอาหารและเครื่องดื่ม การใช้ห้องน้ำและการพักแรม ความรับผิดชอบ ของมัลลเทศก์จะเริ่มต้นตั้งแต่เมื่อออกเดินทางจนกระทั่งสิ้นสุดการเดินทางแต่ละครั้ง

4.2 อธิบายนำชมสถานที่ท่งที่เยวต่างๆ ตามที่ระบุนไว้ในรายการโดยให้ความรู้ ทางด้านประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ประเพณีของท้องถิ่นสอดแทรกไว้ด้วย รวมทั้งการอธิบาย เรื่องราวต่างๆ ที่น่าสนใจขณะเดินทางอยู่ในยานพาหนะดูแลความปลอดภัยและสวัสดิภาพของ ักท่งที่เยวระหว่างการเดินทาง ทั้งในด้านของสุขภาพอนามัยและทรัพย์สินส่วนตัวโดยระมัดระวัง มิให้เกิดอุบัติเหตุและการโจรกรรมอันเนื่องจากการลทงชิงวิ่งราวหรือการลักทรัพย์สินที่ักท่งที่เยว วางไว้ในยานพาหนะที่จอดขณะไปเดินชมสถานที่

จากแนวคิดบทบาทหน้าที่ของมัลลเทศก์ ผู้วิจัยสรุปได้ว่า มัลลเทศก์เป็นบทบาทที่สำคัญ สามารถแสดงออกได้หลายสถานภาพ เช่น บทบาทครู บทบาทนักจิตวิทยา บทบาทนักแสดง บทบาทของนักการทูต สิ่งเหล่านี้เป็นหัวใจสำคัญของอาชีพมัลลเทศก์ที่ต้องการปฏิบัติให้ดีที่สุด ถึงการเป็นผู้แนะนำให้คำปรึกษาเรื่องราวการนำเที่ยว ตลอดจนสร้างบรรยากาศที่สนุกสนานขณะ นำเที่ยวของบทบาทมัลลเทศก์

ประเภทของมัลลเทศก์

ฉันทิช วรรณถนอม (2546 : 13) ได้แบ่งประเภทของมัลลเทศก์ดังนี้

1. มัลลเทศก์ทั่วไปคือ มัลลเทศก์ที่ให้บริการได้ทั่วประเทศโดยใช้ภาษาไทยหรือ ภาษาต่างประเทศมี 2 ชนิด คือ

1.1 มัลลเทศก์ทั่วไป (ต่างประเทศ) บัตรสืบรอนซ์เงินมีชื่อมัลลเทศก์ทั้งภาษาไทย และภาษาอังกฤษ นำเที่ยวให้แก่ักท่งที่เยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศทั่วราชอาณาจักร ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิศาสตร์ โบราณคดีหรือด้านอื่นๆ ให้แก่ักท่งที่เยวได้ทั่วราชอาณาจักร

1.2 มัคคุเทศก์ทั่วไป (ไทย) บัณฑิตรับรองที่มีชื่อมัคคุเทศก์เฉพาะภาษาไทยให้ใช้ในกรณีนำเที่ยวเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทยทั่วราชอาณาจักร สามารถนำเที่ยวไปยังสถานที่ต่างๆ ที่ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ภูมิศาสตร์ โบราณคดีหรือด้านอื่นๆ ให้แก่นักท่องเที่ยวได้ทั่วราชอาณาจักร

2. มัคคุเทศก์เฉพาะคือ มัคคุเทศก์ที่ให้บริการ โดยใช้ภาษาไทยหรือภาษาต่างประเทศ ในเขตพื้นที่ที่กำหนดไว้มี 8 ชนิดคือ

2.1 มัคคุเทศก์เฉพาะ (ต่างประเทศ-เฉพาะเขตพื้นที่) บัณฑิตชมพูนามัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้กรณีนำเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดีหรือด้านอื่นๆ โดยทั่วไปให้แก่นักท่องเที่ยวเฉพาะในจังหวัดที่ระบุไว้บนบัตรและจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อ

2.2 มัคคุเทศก์เฉพาะ (ไทย-เฉพาะพื้นที่) บัณฑิตไฟมีชื่อมัคคุเทศก์เฉพาะภาษาไทยให้ใช้กรณีเป็นผู้นำเที่ยวเฉพาะนักท่องเที่ยวชาวไทยปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับสถานที่หรือบุคคลในด้านศิลปวัฒนธรรม ประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดีหรือด้านอื่นๆ โดยทั่วไปให้แก่นักท่องเที่ยวเฉพาะในจังหวัดที่ระบุไว้บนบัตรและจังหวัดที่มีพื้นที่ติดต่อ

2.3 มัคคุเทศก์เฉพาะ (เดินป่า) บัณฑิตเขียวมีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ได้กรณีนำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างชาติปฏิบัติหน้าที่ในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้แก่นักท่องเที่ยวเกี่ยวกับเส้นทางเดินทางการพักแรมในป่า การยังชีพในป่า การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การแนะนำเกี่ยวกับการป้องกันอันตรายระหว่างการเดินทาง ตลอดจนการให้ความรู้เกี่ยวกับความรู้เกี่ยวกับสภาพภูมิศาสตร์ พันธุ์ไม้ สัตว์ป่าการนำเที่ยวเพื่อชมหรือศึกษาสภาพธรรมชาติของป่า นอกจากนี้ให้หมายความรวมถึงการล่องแพ ล่องแก่ง ปีนเขา เฉพาะในเขตพื้นที่ป่าให้แก่นักท่องเที่ยวและรวมถึงในระหว่างการเดินทางไปกลับจากที่พักถึงเขตพื้นที่ป่า

2.4 มัคคุเทศก์เฉพาะ (ศิลปวัฒนธรรม) บัณฑิตแดงมีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ได้กรณีเป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้ด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี ศิลปวัฒนธรรมหรือวรรณคดีไทยได้ทั่วราชอาณาจักร

2.5 มัคคุเทศก์เฉพาะ (ทางทะเล) บัณฑิตส้มมีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ได้กรณีเป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้ทางทะเลแก่นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทางทะเลโดยจะต้องมีความรู้ทางสภาพภูมิอากาศ

การให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้อุปกรณ์และการป้องกันภัยทางทะเลการปฐมพยาบาลเบื้องต้น การดำน้ำชมปะการัง และสัตว์ทางทะเล การล่องเรือชมธรรมชาติ ฯลฯ ให้แก่นักท่องเที่ยวเฉพาะในเขตพื้นที่ทางน้ำและรวมถึงในระหว่างการเดินทางไปกลับจากที่พักถึงพื้นที่ทางน้ำ

2.6 มัคคุเทศก์เฉพาะ (ทางทะเลชายฝั่ง) บัตรสีเหลืองมีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้ใช้ในกรณีเป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้ทางทะเลแก่นักท่องเที่ยวในเขตพื้นที่ทางทะเลหรือเกาะต่างๆ ของทะเลชายฝั่ง โดยมีระยะทางจากชายฝั่งถึงสถานที่ท่องเที่ยวไม่เกิน 40 ไมล์ทะเลและรวมไปถึงการทำหน้าที่ในระหว่างการเดินทางไปกลับจากที่พักถึงทะเลชายฝั่งโดยจะต้องมีความรู้ทางสภาพภูมิอากาศ ความรู้เกี่ยวกับอุปกรณ์การใช้และการป้องกันภัยทางทะเล การปฐมพยาบาลเบื้องต้น การดำน้ำชมปะการังและสัตว์ทางทะเล การล่องเรือชมธรรมชาติ

2.7 มัคคุเทศก์เฉพาะ (แหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติ) บัตรสีม่วงมีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ เป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศเฉพาะภายในแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาติที่จะระบุไว้บนบัตร ปฏิบัติงานในการบรรยายให้ข้อมูลความรู้เกี่ยวกับแหล่งท่องเที่ยวธรรมชาตินั้นๆ

2.8 มัคคุเทศก์เฉพาะ (วัฒนธรรม) บัตรสีน้ำตาลมีชื่อมัคคุเทศก์ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษเป็นผู้นำเที่ยวให้แก่นักท่องเที่ยวชาวไทยหรือชาวต่างประเทศและให้ข้อมูลความรู้ด้านวัฒนธรรมท้องถิ่น ศิลปวัฒนธรรมประเพณี ประวัติศาสตร์ ภูมิศาสตร์ โบราณคดี เฉพาะภาษาในแหล่งท่องเที่ยว วัฒนธรรมท้องถิ่นที่ระบุไว้บนบัตรเท่านั้น

จากแนวคิดประเภทมัคคุเทศก์ สรุปได้ว่า การแบ่งประเภทของมัคคุเทศก์เกิดขึ้นจากอาณาเขตที่นำท่องเที่ยวเป็นตัวแบ่งประเภทมัคคุเทศก์ เนื่องจากแต่ละบริบทมีวัฒนธรรมทางภาษาและวัฒนธรรมประเพณีแตกต่างกันออกไปในแต่ละพื้นที่ท่องเที่ยวจึงเกิดประเภทของมัคคุเทศก์ทางสังคมการท่องเที่ยว

คุณลักษณะของมัคคุเทศก์ที่ดี

ฉันทน์ วรรณณอม (2546 : 21) ได้กำหนดคุณสมบัติที่ดีของมัคคุเทศก์ดังนี้

1. มีบุคลิกภาพดี มัคคุเทศก์ที่ดีต้องมีบุคลิกภาพทั่วไปดูดี บุคลิกภาพที่ดีของมัคคุเทศก์นั้นควรเริ่มต้นจากให้ความสนใจต่อร่างกายเป็นอันดับแรกโดยเฉพาะอย่างยิ่งในเรื่องความสะอาดและความเป็นระเบียบของส่วนต่างๆ ของร่างกายและการแต่งกาย

2. มีมนุษยสัมพันธ์ที่ดีคือต้องมีความสามารถในการสร้างความประทับใจและผูกมิตรกับนักท่องเที่ยวได้อย่างดีสามารถทำให้นักท่องเที่ยวรู้สึกผ่อนคลายให้ความเป็นกันเอง

3. มีความรู้ดี มัคคุเทศก์ควรเป็นผู้มีความรอบรู้ รู้กว้างและรู้ลึกได้ยิ่งดีเพราะจะช่วยให้นักท่องเที่ยวได้รับความรู้จากการท่องเที่ยวทำให้เขาเกิดความรู้สึกว่าการท่องเที่ยวในครั้งนั้นๆ ได้รับประโยชน์เกิดความรู้เพิ่มเติมนอกเหนือจากความเพลิดเพลินความสวยงามจากสถานที่ท่องเที่ยว

4. มีวาทศิลป์ มัคคุเทศก์เป็นอาชีพที่ต้องอาศัยการพูดเป็นเครื่องมือในการนำพาไปสู่ความสำเร็จดังนั้น มัคคุเทศก์จึงควรเอาใจใส่ฝึกฝนการพูดของตนเองอยู่เสมอเพื่อให้นักท่องเที่ยวฟังแล้วเกิดความสนุกสนานในการท่องเที่ยวยอมรับและเชื่อถือปฏิบัติตามเมื่อมัคคุเทศก์ขอความร่วมมือและถึงแม้ปัจจุบันเครื่องมือสื่อสารจะก้าวหน้าทันสมัยช่วยในการนำเที่ยวได้มากแต่ความสำคัญของการพูดก็มิได้ลดน้อยลงไปตรงกันข้ามกลับทวีความสำคัญมากขึ้น โดยเฉพาะอย่างยิ่งอาชีพมัคคุเทศก์เป็นอาชีพที่ต้องเกี่ยวข้องกับใกล้ชิดกับนักท่องเที่ยวที่เป็นคนแปลกหน้าไม่มีความคุ้นเคยกันมาก่อน

5. เป็นคนช่างสังเกต มัคคุเทศก์ต้องรู้จักใช้สิ่งต่างที่อยู่รอบตัวให้เป็นประโยชน์ต่อการปฏิบัติงาน เป็นคนช่างสังเกต ช่างจดจำสิ่งต่างๆ ให้ได้รวดเร็วกว่านักท่องเที่ยวเพื่อเตรียมพร้อมที่จะตอบคำถามนักท่องเที่ยวได้อย่างไม่อ้ำอึ้ง

6. มีจิตวิญญาณรักและตั้งใจในงานการเป็นมัคคุเทศก์ คุณสมบัติข้อนี้ถือว่าสำคัญมากเพราะต้องเป็นผู้มีความรักและเต็มใจที่จะบริการแก่ผู้อื่นอย่างมีความสุข ไม่ใช่ทำด้วยความฝืนใจหรือเพื่อแสวงหาผลประโยชน์อื่นใด คิดเอาตัวรอดทำงานให้พ้นไปวันๆ ต้องมีจิตวิญญาณความรู้สึกลึกซึ้งถึงผลประโยชน์ของนักท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา

7. มีประสบการณ์เดินทางที่เป็นคุณสมบัติอย่างหนึ่งของมัคคุเทศก์ที่ควรมีคือมีประสบการณ์ในการเดินทางไปยังแหล่งท่องเที่ยว เพราะการที่ได้เคยเห็นเคยรู้จักคุ้นเคยกับสถานที่ท่องเที่ยวกับสถานประกอบการที่เกี่ยวข้องต่างๆ ก็จะช่วยให้มัคคุเทศก์ทำงานด้วยความมั่นใจไม่ต้องกลัวว่าไม่รู้สามารถตอบคำถามนักท่องเที่ยวได้อย่างมั่นใจ

8. มีความรับผิดชอบสูง ตรงต่อเวลา

9. มีความอดทนอดกลั้นรับได้ทุกสถานการณ์

10. มีสติปัญญาและไหวพริบดี มัคคุเทศก์ต้องทำงานทุกอย่างด้วยสติสัมปชัญญะและไหวพริบดี ทำงานโดยมรการไตร่ตรอง วางแผนล่วงหน้าทุกขั้นตอน

11. สามารถสร้างอารมณ์ขัน อารมณ์ขันเป็นส่วนช่วยให้การเดินทางเที่ยวไปด้วยรอยยิ้มและความสุขจากนักท่องเที่ยว

12. มีสุขภาพจิตและสุขภาพกายที่ดี

13. มีความจำที่ดี ผู้ที่มีความจำดีจะเป็นพื้นฐานนำไปสู่การมีความรู้ดีได้อย่างง่ายเพียงแต่ต้องเป็นคนที่ยืนยมนั่นแหละ

14. เป็นผู้นำที่ดีเนื่องจากมัลกุเทศก์จะเป็นที่พึ่งในทุกๆ เรื่องของนักท่องเที่ยว นักท่องเที่ยวจะยึดถือเชื่อคำแนะนำจากมัลกุเทศก์

15. ข้อสัจยสุจริตต่อหน้าที่การงานเป็นคุณสมบัติที่สำคัญของทุกๆ อาชีพ

16. มีความสามารถในการใช้ภาษาต่างประเทศ

17. มีความกระตือรือร้น มัลกุเทศก์ต้องมีความกระฉับกระเฉง ว่องไว กระตือรือร้นที่จะช่วยเหลืออำนวยความสะดวกนักท่องเที่ยวอยู่ตลอดเวลา

18. มีความยืดหยุ่น แก้ปัญหาได้ฉับไว

จากแนวคิดคุณลักษณะของมัลกุเทศก์ที่ดี สรุปได้ว่า การปฏิบัติหน้าที่มัลกุเทศก์ที่ดีเป็นที่ยอมรับของบุคคลภายในสังคม จะต้องเริ่มจากการแสวงหาความรู้ เป็นผู้ถ่ายทอดให้ผู้อื่นเป็นอย่างดี โดยเลือกใช้ภาษาที่สุภาพเข้าใจความหมายของคำที่ถูกต้องและนำเสนอเชื่อถือจากบุคลิกภาพที่ดีของมัลกุเทศก์ นี่เป็นเพียงอัตลักษณ์ภายนอกของมัลกุเทศก์ต้องเริ่มฝึกและใช้พรแสวงในมิติของสติสัมปชัญญะในการสร้างบรรยากาศที่ดีต่อการนำเที่ยวให้นักท่องเที่ยวเกิดความสุขกายและสุขใจต่อการรับบริการจากมัลกุเทศก์ ผู้ที่จะมาประกอบอาชีพมัลกุเทศก์จะต้องมีคุณลักษณะที่ดีทั้ง 6 ประการ คือ มีความรู้ดี บุคลิกดี มีมนุษยสัมพันธ์ดี มีจิตวิญญาณของความเป็นมัลกุเทศก์ เป็นคนช่างสังเกต และต้องมีความอดทนสูง รับได้ทุกสถานการณ์ เพื่อที่จะสามารถดูแลผู้อื่นได้

ข้อมูลพื้นฐานเกี่ยวกับอำเภอปาย

โรงเรียนอนุบาลปาย (เวียงใต้) (2553 : 1) ได้รวบรวมและสืบค้นประวัติท้องถิ่นอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอนได้ดังนี้

ประวัติและความเป็นมาของอำเภอปาย

จากตำนานที่มีผู้บันทึกเป็นหนังสือพื้นเมือง และพิจารณาจากข้อเท็จจริงต่างๆ ของอำเภอปาย สันนิษฐานว่าคงจะตั้งบ้านเมืองมาประมาณสองพันกว่าปีมาแล้ว ซึ่งในสมัยนั้นมีการปกครองลักษณะเจ้าผู้ครองนคร เมื่อประเทศไทยได้ประกาศแบ่งเขตการปกครองในปี พ.ศ.2443 ได้ประกาศให้เมืองปาย ขุนยวม เมืองฮ่องสอน ไปขึ้นกับมณฑลพายัพ ต่อมาในปี พ.ศ.2454 ทางกรมได้แต่งตั้งให้หลวงเจริญ เขตเขลางค์นคร (สอน สุขุมินทร์) มาเป็นนายอำเภอปายคนแรก จากหลักฐานที่ปรากฏเป็นโบราณวัตถุต่างๆ ตามวัดร้าง กำแพงวัด ซากเจดีย์ปรักหักพัง พระพุทธรูปที่ก่อด้วยอิฐถือปูน ก้อนอิฐเก่าแผ่นใหญ่และหนามาก สันนิษฐานได้ว่าเป็นที่อยู่ของพวกลัวะ พวกขอม ล้าธาร ล้าห้วย หลายแห่งเป็นที่ที่มีช้างป่าจำนวนมาก ต่อมาเมื่อพวกไทใหญ่พากันอพยพมาจากเมืองป๋น เมืองพาย เมืองแสนหวี เชียงของ เชียงตุง หมอกใหม่ ลางเคือ ก้างยาม พม่า และมอญมาด้วยบ้าง เมื่อมาถึง

บ้านดอน (ปัจจุบันบ้านเวียงเหนือ) จึงตกลงใจกันอยู่ที่นั่น และยกขุนส่างปายขึ้นเป็นเจ้าเมือง จากนั้นช่วยกันขุดคูรอบเวียง เพื่อป้องกันศัตรูมารบกัน มีประตูด้าน ทางทิศใต้เรียกว่า "ประตูดำ" เป็นประตูที่นำศพออกไปเผา แล้วสร้างวัดในบ้านดอนทางทิศตะวันออก จากหลักฐานที่ปรากฏ บันทึกเป็นประวัติศาสตร์ในสมัยพระเจ้าโพธิ์ประเทศ พระราชาธิบดี เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ส่งเจ้าแก้วเมืองมาออกสำรวจชายแดนและคล้องช้างไว้ใช้ในราชการ เมื่อมาถึงเมืองปาย ได้แนะนำขุนส่างปายย้ายเมืองมาตั้งอยู่ทางฝั่งขวา หรือทางทิศตะวันตกของแม่น้ำปาย เพราะเป็นที่ราบกว้างขวางและทำเลดี เหมาะแก่การเพาะปลูก จะวางผังเมืองก็สวย (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งตำบลเวียงใต้) เรียกเวียงใหม่นี้ว่า "เวียงใต้" เวียงเก่าเรียกว่า "เวียงเหนือ" ต่อมาในปี พ.ศ.2427 ได้มีการปรับปรุง บ้านเมืองปาย ตำบลเวียงใต้ จัดทำถนนหนทางขนาดใหญ่ 4 สาย มีรูปร่างเป็นตาราง มีตรอกมีซอย สวยงามมาก แล้วตั้งหอเทียบท่าจวน เรียกว่า "หอเจ้าฟ้า" (ปัจจุบันเป็นที่ว่าการอำเภอปาย) เมื่อข่าวการสร้างเมืองใหม่แพร่ออกไป พวกไทยใหญ่ที่อพยพไปอยู่ที่บ้านเมืองแพร่ น่าน เชียงใหม่ ก็พากันกลับมาหาพี่น้อง เมื่อมีคนอพยพมาอยู่กันมากขึ้น จึงขยายออกเป็นตำบล หมู่บ้านไปเรื่อยๆ คำว่า "ปาย" มีที่มาได้ 3 ทาง คือ เป็นชื่อเรียกเพี้ยนไปจากคำว่า "ปาย" ซึ่งเป็นคำไทยใหญ่ที่ใช้เรียกตัวเอง ที่อพยพมาจากพม่า มาตั้งหลักแหล่งถิ่นฐานที่ลุ่มแม่น้ำแห่งนี้ นานเข้าเลยเรียกเพี้ยนมาเป็น "ปาย" อีกทางหนึ่งสันนิษฐานว่า เพื่อเป็นเกียรติแก่ขุนส่างปาย หัวหน้าไทยใหญ่ซึ่งเป็นผู้นำการอพยพ มาสร้างเมืองใหม่นี้ เลยเรียกเมืองที่ตั้งขึ้นใหม่ว่า "เมืองปาย" จวบจนกระทั่งปัจจุบันนี้และเรียกชื่อแม่น้ำที่ไหลผ่านตามชื่อเมืองว่า "แม่น้ำปาย" ส่วนชื่อสันนิษฐานสุดท้าย คือมาจากชื่อเรียกแม่น้ำ ซึ่งมีการเปลี่ยนทิศทางของกระแสน้ำเรื่อยมาว่า "แม่น้ำปาย" (คำว่า "ปาย" ในภาษาไทยใหญ่แปลว่า "ถอยร่น") ต่อมาจึงเรียกเพี้ยนเป็น "ปาย" ในรัชสมัยของพระเจ้าอินทวิชยานนท์ เจ้าผู้ครองนครเชียงใหม่ ได้ให้ "พะก่ากันั้นะ" มาเป็นเจ้าฟ้าเมืองปายและมีผู้ครองเมืองปายสืบต่อมาอีกคนหนึ่งคือ ขุนส่างเนิง จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2455 ตรงกับ ร.ศ.129 "เมืองปาย" ได้รับการยกฐานะขึ้นเป็นอำเภอจนถึงปัจจุบัน รวมเป็นเวลาประมาณ 101 ปี มีผู้ดำรงตำแหน่งนายอำเภอปาย รวม 34 คน

สภาพทั่วไปอำเภอปาย

ปิยนุตร หล่อไกรเลิศ (2553 : 75) ได้สรุปสภาพธรรมชาติอำเภอปายมีลักษณะภูมิศาสตร์ที่โดดเด่น สามารถนำกลับมาสร้างองค์ความรู้ตามบริบทดังนี้

สภาพภูมิศาสตร์

ที่ตั้งและอาณาเขต

อำเภอปาย ตั้งอยู่ทางทิศเหนือของจังหวัดแม่ฮ่องสอน มีพื้นที่ทั้งหมด 2,244.7 ตารางกิโลเมตร มีพื้นที่ราบประมาณ 165 ตารางกิโลเมตรอยู่ห่างจากศาลากลางจังหวัดแม่ฮ่องสอน ระยะทาง 111 กิโลเมตร มีอาณาเขตติดต่อกับเขตการปกครองข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ ติดต่อกับตำบลแม่สะกุล อำเภอหมอกใหม่ และตำบลแม่ทา อำเภอเมืองป่าน จังหวัดดองกี ประเทศสาธารณรัฐสังคมนิยมสหภาพพม่า โดยมีสันคอยหลวงเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศตะวันออก ติดต่อกับตำบลป่าแป๋ อำเภอแม่แตง อำเภอเวียงแหง และอำเภอเชียงดาว จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเทือกเขาคอยม่อนอังเกด เป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศใต้ ติดต่อกับบ้านดงสามหมื่น ตำบลวัดจันทร์ อำเภอแม่แจ่ม และอำเภอสะเมิง จังหวัดเชียงใหม่ โดยมีเทือกเขาคอยปูกาง เป็นเส้นกั้นอาณาเขต

ทิศตะวันตก ติดต่อกับตำบลห้วยปูลิง อำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน และอำเภอปางมะผ้า โดยมีเทือกเขาคอยหนองขาวเป็นเส้นกั้นอาณาเขต

การคมนาคมไปอำเภอปาย แบ่งได้ 2 ทาง คือทางบกและทางอากาศ

1. ทางบกสามารถเดินทางโดยรถยนต์หรือรถส่วนตัว โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดิน หมายเลข 1095 และรถโดยสารประจำทางของ บริษัท เปรมประชาชนส่ง จำกัด การใช้รถโดยสารประจำทางจะมีจุดขึ้นรถโดยสารไปปาย มีบริการในจังหวัดเชียงใหม่และแม่ฮ่องสอนเท่านั้น ซึ่งหากขึ้นที่เชียงใหม่จะสะดวกที่สุด เพราะระยะทางไปปายจะใกล้กว่า มีเที่ยวรถที่ออกจากเชียงใหม่มากกว่า และมีให้เลือกมากกว่า แต่หลักๆ จะอยู่ที่ สถานีขนส่งจังหวัดเชียงใหม่ หรือสถานีขนส่ง "อาเขต" โดยใช้เส้นทางหลวงแผ่นดินหมายเลข 1095 ซึ่งจะมีรถที่ให้บริการอยู่ 3 ชนิด คือ

1.1 รถโดยสารประจำทาง (พัดลม) ออกเวลา 07.00, 08.00, 09.00, 10.00, 12.30, 13.30, 14.30, 15.30, 16.30 น. ค่าโดยสารคนละ 80 บาท

1.2 รถมินิบัส (ปรับอากาศ) ขนาด 18 ที่นั่ง ออกเวลา 08.30, 12.30 และ 16.30 น. ค่าโดยสาร 150 บาท

1.3 รถตู้ ออกทุกชั่วโมง เที่ยวแรกเริ่มเวลา 06.30 น.จนถึง 18.00 น. ค่าโดยสาร 150 บาท

2. ทางอากาศ

ท่าอากาศยาน สนามบินปายเป็นสนามบินขนาดเล็กเพื่อรองรับผู้โดยสาร เปิดให้บริการโดยสารการบิน กานต์แอร์ (Kanairlines) เครื่องบินขนาดเล็ก จำนวน 12 ที่นั่ง ออกจากท่าอากาศยานเชียงใหม่ และสนามบินปายทุกวัน ใช้เวลาเดินทาง 30 นาที ค่าโดยสารราคาปัจจุบันประมาณ 1,890 บาท
ติดต่อ : 053-699995 หรือ www.kanairlines.com

พื้นที่ป่า ป่าสงวนแห่งชาติ

ป่าแม่ปายฝั่งซ้ายตอนบน มีพื้นที่ประมาณ 1,060 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 663,000 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอปาย ประกาศเป็นป่าสงวน เมื่อปี พ.ศ.2517

อุทยานแห่งชาติ

อุทยานแห่งชาติ ห้วยน้ำดัง มีพื้นที่ประมาณ 1,252 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 782,500 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน และอำเภอเชียงดาว อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่า

เขตฯ ลุ่มน้ำปาย มีพื้นที่ประมาณ 1,181 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 738,000 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอเมืองฯ และอำเภอปาย เขตฯ ป่าแม่แตง และป่าแม่ปายฝั่งซ้ายตอนบน มีพื้นที่ประมาณ 514 ตารางกิโลเมตร หรือประมาณ 321,000 ไร่ อยู่ในเขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ และอำเภอปาย

สภาพภูมิอากาศ

อำเภอปาย จะมีหมอกปกคลุมเกือบตลอดทั้งปี ทั้งนี้มีสาเหตุเนื่องจากลักษณะภูมิประเทศที่เป็นหุบเขาสูง มีพื้นที่อยู่บนที่สูงเหนือระดับน้ำทะเล ทำให้มีอุณหภูมิสูงในตอนกลางวัน เนื่องจากถูกแสงแดด ส่วนในตอนกลางคืนจะได้รับอิทธิพลจากลมภูเขา ทำให้อากาศเย็นลงอย่างรวดเร็ว ซึ่งเมื่อความร้อนในตอนกลางวันลอยตัวขึ้นปะทะกับความชื้นของอากาศ จึงทำให้เกิดหมอกปกคลุม โดยทั่วไปในตอนกลางคืน สภาพภูมิอากาศจะมีความแตกต่างกันอย่างชัดเจนทั้ง 3 ฤดูกาล ดังนี้

ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่ช่วงระหว่างกลางเดือนกุมภาพันธ์-กลางเดือนพฤษภาคม ในเวลากลางวันจะมีอากาศร้อนอบอ้าว

ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่ช่วงกลางเดือนพฤษภาคม-เดือนตุลาคม จะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้อากาศชุ่มชื้นฝนจะตกชุกมาก ซึ่งจะมีปริมาณมากที่สุดในเดือนสิงหาคม

ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่ช่วงเดือนตุลาคม-กลางเดือนกุมภาพันธ์ โดยได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ และความกดอากาศสูงจากประเทศจีน อากาศจะหนาวเย็นมาก

สภาพเศรษฐกิจและสังคม

การประกอบอาชีพการเกษตรกรรม

บริเวณหุบเขากว้างใหญ่ลุ่มน้ำปาย ลุ่มน้ำแม่ฮี้ ลุ่มน้ำแม่เย็น และลุ่มน้ำแม่ปิงน้อย อยู่ในทิศทางลมมรสุมตะวันตกเฉียงใต้ ทำให้มีฝนตกค่อนข้างชุก ปริมาณฝนโดยเฉลี่ยประมาณ 1,275 มม./ปี ช่วงฤดูฝนแต่ละปีมักมีน้ำป่าไหลเชี่ยวกรากลงมาท่วมพื้นที่ราบลุ่มสองฟากฝั่ง มีการทับถมของโคลนตะกอนที่อุดมด้วยแร่ธาตุสารอาหาร ส่งผลให้เป็นพื้นที่เหมาะแก่การเกษตรกรรม ประชากรส่วนใหญ่จึงประกอบอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรม ได้แก่ การทำนา ทำสวน ทำไร่ ประมาณ

ร้อยละ 88.5 ที่มีพื้นที่ถือครองเพื่อการเกษตรเพียงร้อยละ 1.6 หรือเพียง 5.8 ไร่ต่อครอบครัวเท่านั้น การขยายพื้นที่ในการเกษตรเป็นไปได้น้อยมาก เนื่องจากเป็นพื้นที่ป่า และภูเขาสูงชัน พืชเศรษฐกิจที่สำคัญ ได้แก่ ข้าว กระเทียม ถั่วเหลือง ข้าวสาลี ข้าวเจ้า ข้าวเหนียว ข้าวบาร์เลย์ ถั่วลิสง ประชากรมีรายได้เฉลี่ย 25,000 บาท ต่อคน/ปี

ศาสนาและประเพณีท้องถิ่น

ชาวอำเภอปายจะมีศาสนพิธีและประเพณีในรอบปีดังที่โรงเรียนอนุบาลปาย (เวียงใต้) (2553 : 88) ได้รวบรวมไว้ สรุปได้ดังนี้

1. เกล็นเจ้ง (เดือนอ้าย) ตรงกับเดือนธันวาคม มีการทำบุญถวายข้าวใหม่ เรียกว่า “การขอมอู” คือ นำข้าวที่ได้จากการเก็บเกี่ยวมาใหม่ๆ เติรมอาหารหรือขนม แต่พระภิกษุสงฆ์และผู้เฒ่าผู้แก่ทั้งหลาย จะทำที่บ้านหรือที่วัดก็ได้ โดยเชิญแขกมาร่วมทำบุญ ประเพณีมีที่มาจากประวัติของพระโกณฑัญญะ พระภิกษุสงฆ์องค์แรกในพระพุทธศาสนา

2. เกล็นก้ำ (เดือนยี่) เป็นเดือนที่พระภิกษุสงฆ์อยู่ปริวาสกรรมและมานัต ชาวบ้านเรียกว่า พระภิกษุสงฆ์เข้าปริวาสหรือเข้ากรรม มีพิธีดักบาตร พระภิกษุสงฆ์จะไปพักนอนเข้าปริวาสในกระต๊อบฟางข้าว หรือในกลด ตามป่า หรือทุ่งนา ซึ่งคณะศรัทธาเป็นผู้จัดสถานที่ให้พักตลอดจนที่ทำบุญดักบาตร ห้องน้ำ ห้องส้วม พระภิกษุสงฆ์ทุกรูป จะเข้าร่วมพิธีสวดกรรมฐานในตอนกลางคืนทุกคืน มีศรัทธา ญาติโยม ผู้เฒ่าผู้แก่เข้าร่วม และถือศีลแปด หลายแห่งเข้าปริวาสกรรมในป่าช้า มีการทอดผ้าป่า หางคูปัจจัยปรับปรุงป่าช้า มีการถวายภัตตาหารเช้า และเพล รับศีลอนุโมทนา ทุกวันตามที่จะตกลงกันว่าจะทำเจ็ดวันหรือสิบห้าวัน นิทานบ่อเกิดประเพณีนี้มีอยู่ว่า ในสมัยพุทธกาลมีพระภิกษุจำนวน 20 รูป ทำผิดวินัยต้องอาบัติสังฆาทิเสส พระพุทธองค์ทรงให้ไปบำเพ็ญเพียรเจริญสมณกรรมฐาน อยู่ในที่โล่งแจ้ง พระเจ้าปเสนทิโกศลทูลถามพระพุทธเจ้าว่า จะทำที่อยู่พักถวายพระภิกษุเหล่านั้นจะเหมาะสมหรือไม่ พระพุทธองค์ทรงตอบว่าทำได้ พระเจ้าปเสนทิโกศลจึงให้นำสัปคับหลังช้าง หนึ่งทีและจัดอาหารบิณฑบาตมาถวายตลอดเวลาที่ พระภิกษุสงฆ์เหล่านั้นอยู่ปริวาส และมานัต จึงเป็นประเพณีสืบต่อมาถึงปัจจุบัน

3. เกล็นสาม (เดือนสาม) นิยมทำข้าวเหนียวแดงถวายวัด และถวายก่องโหล ในวันเพ็ญเดือนสาม แต่ก่อนทำข้าวหย่ากู (ยากู) นึ่งข้าวสุกแล้วไปคลุกน้ำอ้อย ช่วยกันกวาดจนได้ที่แล้วนำถั่วลิสงลงกะเทาะเปลือกออกผสมคลุกเคล้า แล้วชุบมะพร้าวโรยหน้า

3.1 การทำบุญทำทานข้าวหย่ากู มักจัดรวมกันเป็นหมู่บ้าน รวมกันที่บ้านผู้ใหญ่บ้านหรือกำนัน แล้วไล่เกวียนใส่รถหรือแบกหามถั่วพวนใหญ่ตีฆ้องกลองแห่ไปแจกจ่ายในหมู่บ้านทั่วถึงกัน

3.2 การทำบุญถวายกองหัวพารา (หัว หมายถึง ฟัน) คือเอาไม้เนื้ออ่อนนำมา ก่อฐานสี่เหลี่ยมคอกหมู ปลายแหลมขึ้นไปเป็นยอดเจดีย์ มีฉัตรเป็นยอดเป็นฉัตรห้าชั้นประดับด้วย ดอกจึกจำ นำไม้ไผ่มาขุดราวดิ ทั้งสี่มุม ปักหน่อกล้วย หน่ออ้อย การเผากองหัวใช้ไฟมาล้อม บ้องไฟส้น เมื่อจุดมาไฟแล้ว มาไฟจะวิ่งไปตามเส้นลวดไปชนสายขนวนที่กองหัวไฟนั้นจะพุ่งเข้า หากองหัวที่มีห่อดินบีบ หรือราดด้วยน้ำมัน ไฟจุดลุกขึ้น ระหว่างแข่งมาไฟจะมีการตีฆ้องกลอง สนุกสนาน

4. เหลินสี่ (เดือนสี่) มีประเพณีปอยล่างลงและปอยจางลง เป็นประเพณีที่มีที่มา จากพุทธประวัติตอนพระพุทธเจ้าเสด็จไปกรุงกบิลพัสดุ์ในเดือนสี่ บรรดาชาวเมืองต่างชื่นชมยินดี พากันจัดไทยธรรมไว้ถวายเป็นจำนวนมาก ทั้งอาหารบิณฑบาตล้วนแต่เป็นของพิเศษแปลกๆ ที่ทุก คนพยายามทำให้ดีที่สุด บางกลุ่มจัดทำต้นเขยยันต์หรือต้นหอโลม ต้นร่ม ต้นธง ต้นจิว 1,000 ผืน จัดเป็นงานพิธียิ่งใหญ่ในการแสดงความยินดีที่ได้รับเสด็จพระพุทธเจ้าในสมัยพุทธกาล

5. เหลินห้า (เดือนห้า) ตรงกับเดือนเมษายน มีประเพณี "จิ้นจ่องปีใหม่" คือการทำบุญเทศกาลสงกรานต์ชาวไทยใหญ่จะเตรียมข้าวปลาอาหาร เครื่องไทยทานไปทำบุญที่วัด คนเฒ่าคนแก่สอนจำศีลที่วัด หลังลงจากวัดมีการเล่นสาดน้ำกัน จากนั้นจะมีการ "กันตอ" คือการ ขอมมาพระสงฆ์ ผู้หลักผู้ใหญ่ และรวมกันไปขอมมาพระสงฆ์และผู้ใหญ่ต่างหมู่บ้าน

6. เหลินหก (เดือนหก) มีงานประเพณีปอยจ่าดี หรือเจดีย์ทราย ปอยบอกไฟ ปอยหอมต่อโหลง (มรุปายาส) งานทำบุญวันเพ็ญเดือนหก คือวันวิสาขบูชาจะมีการถวายพระเจดีย์ทราย มีการแจกข้าวห่อ แล้วมีการจุดบ้องไฟ ตอนเช้ามีการถวายข้าวมรุปายาส คือ ถวายข้าว 49 ก้อน ถือว่าได้บุญมาก มีเรื่องจากพุทธประวัติว่าในวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนหก นางสุชาดาได้ทำข้าว มรุปายาส คือ ข้าวที่หุงด้วยเนยนมอย่างดี แล้วปั้นเป็นก้อนขนาดเท่าไข่นกยูง 50 ก้อน นำมาถวาย ด้วยคิดว่าเป็นการอุทิศต่อเทวดาอารักษ์ผู้รักษาต้นไม้ที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่โคนต้นไทร ด้วยเข้าใจว่าเป็นเทพารักษ์ประจำต้นไม้ ไทร พระพุทธเจ้าทราบดังนั้นจึงนำข้าวก้อนหนึ่งวางไว้ที่ งามไม้ไทร ที่เหลืออีก 49 ก้อนในถาดทอง ทรงนำไปยังฝั่งแม่น้ำเนรัญชราแล้วฉนหมดทั้ง 49 ก้อน เมื่อเสร็จภารกิจเช้าแล้ว พระพุทธองค์ก็เสด็จหาที่สงบ เพื่อบำเพ็ญสมณะธรรม ณ ต้นโพธิ์ใหญ่ จนบรรลุนิพพานด้วยเหตุนี้พุทธศาสนิกชนชาวไท จึงได้ถือเป็นประเพณีทำบุญถวายข้าว มรุปายาส 49 ก้อน ในวันเพ็ญเดือนหก

7. เหลินเจ็ด (เดือนเจ็ด) ตรงกับเดือนมิถุนายน มีงานประเพณี "วานปะลึก" และ "เลี้ยงเจ้าเมือง" คือ การทำบุญหมู่บ้าน โดยทุกๆ คนจะนำถังใส่น้ำและทราย มีตะแหวเจ็ดชั้น ใบไม้มงคล ค้ายสายสิญจน์ รูป เทียน ไปรวมกันที่กลางหมู่บ้าน นิมนต์พระมาทำพิธีสวดพระปริตร เพื่อเป็นสิริมงคลแก่หมู่บ้าน ขณะเดียวกันก็มีการเลี้ยงถวายศาลเจ้าประจำหมู่บ้านด้วย

8. เหลินแปด (เดือนแปด) เป็นเดือนที่มีน้ำมาก เป็นฤดูที่มีการบรรพชาอุปสมบทกันมาก เป็นเดือนที่พระภิกษุสงฆ์อธิษฐานอยู่จำพรรษาในวันขึ้นสิบห้าค่ำเดือนแปด เป็นวันอาสาฬหบูชา ตรงกับวันที่พระพุทธเจ้าแสดงพระธรรมจักรกับปวณณสูตร อันเป็นปฐมเทศนาตามประเพณีใด ผู้สนใจปฏิบัติธรรมจะพากันไปจำศีลที่วัดเรียกว่า คำสี่ลอนจง จะไปปฏิบัติในวันพระตลอด ฤดูเข้าพรรษาสามเดือน ขณะเดียวกันจะมีการทำบุญในวันโกนวันพระ จะมีเจ้าภาพจัดงานตั้งกอง กลองกันยาว นำดอกไม้ ยารักษาโรค น้ำส้ม น้ำหวาน ไปถวายพระภิกษุสงฆ์ และผู้จำศีลที่เรียกว่าพ่อศีล แม่ศีล พร้อมกับขอมิมนต์พระภิกษุสงฆ์ สามเณรและเชิญผู้จำศีลไป ถิ่นและกินอาหารเช้าในวันรุ่งขึ้น ที่มาของประเพณีนี้มีอยู่ว่า ในเดือนแปดพระพุทธเจ้าได้เสด็จไปมฤตทายวันเพื่อโปรดปัญจวัคคีย์ พระพุทธเจ้าอยู่จำพรรษาในมฤตทายวัน พอถึงพรรษาที่สอง พระพุทธองค์ทรงบัญญัติการเข้าพรรษาไว้ ให้พระภิกษุสงฆ์อยู่จำพรรษาลงเวลาสามเดือน

9. เหลินเก้า (เดือนเก้า) เป็นเดือนที่ทำสลากภัต ที่มาของประเพณีมีอยู่ว่า ในสมัยพระพุทธเจ้าทรงพระนามว่า วิปัสสี มีหน่อพุทธางกูรที่ตกทุกข์ได้ยาก ถือกำเนิดในตระกูล มหาทุคละในเมืองพาราณสี ในสมัยนั้นคนเมืองทั้งหลายนิยมทำบุญสลากภัต แต่เขาผู้นี้เจ้าหน้าที ลืมจดชื่อเขาไว้ พระภิกษุสงฆ์ที่รับนิมนต์ก็หมดสิ้นแล้ว เหลืออยู่เพียงพระพุทธเจ้าองค์เดียวยังไม่ได้ รับนิมนต์มหาทุคละ จึงได้ไปนิมนต์พระพุทธเจ้าไปยังเรือนของตน เมื่อฉันเสร็จแล้วพระพุทธองค์ ก็ทรงอนุโมทนา แล้วเขาก็อุ้มบาตรตามส่งเสด็จพระพุทธองค์จนถึงวัด เมื่อกลับมาถึงบ้านเรือนของตน พระอินทร์จึงเนรมิตฝนเงินฝนทองและฝนแก้วเจ็ดประการตกลงมารอบๆ เรือนของเขา พระราชาทราบ เรื่องดังกล่าวจึงมอบตำแหน่งเศรษฐีให้ ต่อมาในสมัยพระโคตมพุทธเจ้า เขาได้มาเกิดเป็นมนุษย์ ได้บรรพชาในพระพุทธศาสนา สามารถบรรลุมรรคผลเมื่ออายุได้เจ็ดขวบ ได้ชื่อว่าสามเณรบัณฑิต เดือนเก้าเป็นฤดูกาลที่ชาวนาออกไปทำนาตลอดทั้งวันตั้งแต่เช้าถึงค่ำ ผู้คนส่วนใหญ่ไม่มีเวลาเตรียม ภัตตาหารไปถวายพระภิกษุสงฆ์ที่วัด ดังนั้นในบางหมู่บ้านจึงได้กำหนดเวรส่งข้าวหอมพระในหมู่บ้านที่ไม่ต้องไปทำนาโดยใช้กระบอกลูกไม้ใส่เป็นสัญญาณตกลงกันว่า ถ้ากระบอกลูกนี้ตกอยู่บ้านใคร บ้านนั้นต้องเป็นธุระนำภัตตาหารไปถวายพระภิกษุสงฆ์ในวันรุ่งขึ้น

10. เหลินสิบ (เดือนสิบ) ที่มาของประเพณีมีอยู่ว่า ในสมัยพุทธกาล นางวิสาขา มหาอุบาสิกาได้ออกเรือนไปเป็นสะใภ้เศรษฐี ก่อนออกเดินทางในวันเพ็ญเดือนสิบ นางได้จัดทำ บุญครั้งยิ่งใหญ่คือ จัดให้ทำบุญข้าวสารล้านบาตร น้ำผึ้งล้านบาตร น้ำมันล้านบาตร ด้วยเหตุนี้พอถึง วันเพ็ญเดือนสิบ บรรดาพุทธบริษัทจะจัดให้มีการทำบุญ ขอมต่อหลวง หรือต่างขอมต่อ (พุทธมหา บิณฑบาต) มีการถวายภัตตาหารแด่พระภิกษุสงฆ์ สามเณร ตลอดจนทำบุญตักบาตรแบบข้าวสาร ล้านบาตร เป็นงานยิ่งใหญ่ในรอบปี

11. เหลินสิบเอ็ด (เดือนสิบเอ็ด) ตรงกับเดือนตุลาคม เป็นเดือนที่พุทธบริษัทชาวไทยพากันจัดงานประเพณีเป็นสองช่วง

ช่วงแรก ตั้งแต่วันขึ้น 1 ค่ำ เดือน 11 ถึงวันขึ้น 15 ค่ำ เดือน 11 เป็น มิงงานประเพณี "แสนหอมโก๋จา" คือ งานทำบุญอุทิศส่วนกุศลให้แก่ผู้ที่ล่วงลับไปแล้ว โดยเจ้าภาพจะเตรียมข้าวปลาอาหารและเครื่องไทยทานไปทำบุญที่วัด ถวายภัตตาหารเพลแด่พระภิกษุสามเณร และเลี้ยงอาหารแก่ผู้ที่มาร่วมงานพระสงฆ์อนุโมทนาเป็นเสร็จพิธี

ช่วงที่สอง มีประเพณีภาคฤดู 12-13 ตุลาคม พ.ศ.2551 ในเขตเทศบาลปาย มีการแสดงศิลปวัฒนธรรมพื้นบ้าน เช่น ก้าแลว รำโต ชาวเขาเผ่าต่างๆ การสาธิตทำของพารา สาธิตทำอาหารโต การประกวดดนตรีพื้นบ้าน เป็นต้น

นอกจากนั้นยังมีประเพณี "ออกหว่า" คืองานออกพรรษา ตอนเช้ามีพิธีตักบาตร ตอนสายเตรียมเครื่องไทยทานไปทำบุญที่วัดและตอนกลางคืนมีการแห่ "จองพารา" หรือปราสาทพระไปถวายวัดหรือประดับบูชาไว้หน้าบ้าน นับว่าเป็นเครื่องรับเสด็จพระพุทธองค์และเป็นศิริมงคลแก่ครอบครัวของตนเอง และในช่วงเดือนสิบเอ็ดนี้จะมีประเพณีการเล่นต่างๆ และการฟ้อนรูปสัตว์ เช่น นางนก กิงกะหล่า โต และสัตว์อื่นๆ เพื่อความสนุกสนานในเทศกาลออกพรรษา ที่มาของประเพณีนี้มีอยู่ว่า เมื่อพระพุทธเจ้าตรัสรู้ได้เจ็ดพรรษา ทรงแสดงปาฏิหาริย์ในเมืองสาวัตถี ที่อุทยานสวนมะม่วง แล้วเสด็จขึ้นไปยังสวรรค์ชั้นดาวดึงส์ ทรงเทศนาพระอภิธรรมเจ็ดคัมภีร์ โปรดสันตยงีพุทธมารดา พร้อมทั้งเหล่าเทพยดา และพรหม ตลอดในพรรษาสามเดือน แล้วเสด็จนิวัตโลกมนุษย์ในวันเพ็ญ เดือนสิบเอ็ด ณ เมืองสังกัสสนคร บรรดามนุษย์และสัตว์ที่สามารถมาได้ก็มารับเสด็จที่มานี้ไม่ได้ก็จัดทำขุ่มปราสาทรับเสด็จที่บ้านเรือนของตน พอถึงวันเพ็ญเดือนสิบเอ็ดจะจัดอาหารบิณฑบาตและขนมนมเนยไว้ถวายพระพุทธเจ้า บรรดาพุทธบริษัททุกบ้านเรือนพร้อมใจกันถวายภัตตาหารและจุตุรูปเทียนบูชาเป็นเวลาเจ็ดวัน

12. เหลินสิบสอง (เดือนสิบสอง) มิงงานประเพณีปอยส่างการ "งานถวายจิวร" ที่มาของประเพณีนี้มีอยู่ว่า ในสมัยพุทธกาล สมัยที่พระพุทธเจ้าประทับอยู่ที่กรุงกบิลพัสดุ์ ณ นิโครธารามริมฝั่งแม่น้ำโคตมิพระเจ้าสุทโธทนะ มีคำริว่าพระองค์ควรหาวิธีการทำบุญที่ยิ่งใหญ่สักครั้งหนึ่ง ดังนั้น พอถึงฤดูจัน เดือนสิบสองจึงพิจารณาจัดทำจิวรทองคำไปป็นเป็นผงผสมกับดินและปุ๋ยบรรจุลงในอ่างทองคำ สำหรับเพาะฝ้าย อธิษฐานให้ฝ้ายออกดอกผลในวันเดียว แล้วนำปุ๋ยฝ้ายมาปั้นทอเป็นจิวรทองคำ ให้เสร็จในวันขึ้นสิบสี่ค่ำ เดือนสิบสอง ได้จิวรสองชุด พอถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง ก็นำจิวรทั้งสองชุดไปถวายพระพุทธเจ้า พระพุทธองค์ทรงรับไว้ชุดหนึ่ง อีกชุดหนึ่งได้มอบถวายท่ามกลางสงฆ์ และพระสงฆ์ได้ทำกรานกฐิน และมีมตถวายแด่จันตสามเณร ซึ่งจะได้ตรัสรู้

เป็นพระศรีอริยเมตไตรย์ในโอกาสต่อไป จินตสามเณรจึงนำเอาจีวรดังกล่าวไปทำเป็นผ้าเพดาน
ที่พระคันธกุฏีของพระพุทธเจ้า ด้วยเหตุนี้จึงมีประเพณีทำบุญทอดผ้ากฐิน สืบต่อมาจนถึงปัจจุบัน

อีกประเพณีหนึ่งจะทำหลังจากการออกพรรษาก่อนที่จะถึงวันเพ็ญเดือนสิบสอง
(วันลอยกระทง) นั่นคือประเพณี "หลั่ต่างกานเครีอ" เหตุที่ต้องถวายเพราะชาวบ้านคิดว่าใน
พระธาตุเจดีย์หรือองค์เจดีย์มักจะมีพระบรมธาตุ พระธาตุ พระสารีริกธาตุบรรจุอยู่ และเมื่อออก
พรรษาแล้วอากาศจะหนาว จึงได้จัดพระเพลิงขึ้นเพื่อห่มผ้าให้องค์พระธาตุ พระธาตุเจดีย์นั่นเอง
ประเพณีหลั่ต่างกานเครีอก็คือ ประเพณีถวายผ้าเหลืองที่เย็บต่อกันยาวๆ สำหรับห่มองค์พระธาตุเจดีย์
หรือพระเจดีย์

"หลั่" เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า "ถวาย" "ถวายทาน" "ทาน"
"ต่างกาน" เป็นภาษาไทยใหญ่หมายถึง "ผ้าเหลือง" ที่ใช้ห่มองค์พระ
"เครีอ" ก็เป็นภาษาไทยใหญ่แปลว่า "เป็นสาย เป็นเส้น ต่อกันยาวๆ"

เมื่อสิ้นเดือน 12 มี "ปอยก้อยจ้อด" ดับไฟเทียน คื่องานเสร็จสิ้นฤดูกาล ชาวบ้านจะ
ช่วยนำไม้สนมาจักเป็นชิ้นเล็กๆ แล้วมัดรวมกันเป็นลำใหญ่ เข้าขบวนแห่ไปถวายพระที่วัด แล้วจุด
เป็นพุทธบูชา เป็นอันเสร็จสิ้นฤดูกาลของปี

แหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของอำเภอปาย

นิรุติ์ สุขโข (2553 : 126) ได้สรุปว่าอำเภอปาย เป็นเมืองท่องเที่ยวที่สำคัญแห่งหนึ่ง
ของประเทศ ปัจจุบันมีนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ หลังไหลเข้ามาท่องเที่ยวเป็น
จำนวนมากเกือบตลอดทั้งปี เป็นการเสริมสร้างรายได้แก่ประชาชนในพื้นที่ สาเหตุอย่างหนึ่งที่
นักท่องเที่ยวเลือกที่จะมาท่องเที่ยวอำเภอปาย อาจเนื่องมาจากอำเภอปายมีลักษณะที่แตกต่างไปจาก
แหล่งท่องเที่ยวอื่น ซึ่งมีความลงตัวในตัวเอง โดยเฉพาะธรรมชาติที่บริสุทธิ์ หลากหลาย รวมทั้ง
เส้นทางเดินที่คดเคี้ยวเป็นป่าเขาและวิถีชีวิตความเป็นอยู่ของชาวอำเภอปาย ที่มีทั้งชาวไทยพื้นราบ
และชาวไทยพื้นที่สูง หลากหลายเผ่าพันธุ์ มีวิถีชีวิตเรียบง่าย สอดคล้องกับธรรมชาติ ประกอบกับมี
สื่อมวลชนได้นำเสนอเรื่องการท่องเที่ยวเกี่ยวกับอำเภอปายอย่างแพร่หลาย โดยได้ยกย่องให้อำเภอปาย
เป็นเมืองโรแมนติก (เป็นเมืองสวิสเซอร์แลนด์ของไทย) ทำให้นักท่องเที่ยวเริ่มให้ความสนใจ
อำเภอปาย จึงเริ่มมีชื่อเสียงเป็นที่รู้จักไปทั่วโลก ทำให้เป็นที่ดึงดูดนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและ
ชาวต่างประเทศ นักท่องเที่ยวชาวไทยส่วนใหญ่นิยมเข้ามาเที่ยวปายในช่วง สุกร์-เสาร์-อาทิตย์และ
เทศกาลวันหยุดต่างๆ ทั้งนี้มีแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญดังนี้

1. อุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ห่างจากอำเภอปาย 40 กิโลเมตร ติดเขตอำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ เป็นที่ตั้งโครงการพัฒนาค้นน้ำของกรมอุทยานแห่งชาติ มีการปลูกพืชไม้ดอกเมืองหนาว และเป็นที่ตั้งพระตำหนักเอื้องเงิน เป็นที่ท่องเที่ยวที่สวยงามเดินทางไปท่องเที่ยวได้ทุกฤดูกาล การเดินทางจากจังหวัดเชียงใหม่ ตามทางหลวงหมายเลข 107 (เชียงใหม่-ฝาง) แล้วเลี้ยวซ้ายตรงสามแยกตลาดแม่มาลัย จากนั้นไปตามทางหลวงจังหวัดหมายเลข 1095 (แม่มาลัย-ปาย) พอถึงหลักกิโลเมตรที่ 65-66 ให้เลี้ยวขวา เดินทางต่อไปอีก 6 กิโลเมตร ก็จะถึงที่ทำการอุทยานแห่งชาติ ที่นี่มีทรัพยากรที่สมบูรณ์ คล้ายกับของขวัญที่ธรรมชาติถักทอไว้ให้ จุดชมวิวห้วยน้ำดังหรือที่รู้จักกันโดยทั่วไปว่า จุดชมทะเลหมอกที่สวยงามยามอรุณรุ่ง ที่สามารถเห็นพระอาทิตย์ขึ้นผ่านไอหมอกภายในอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังมีบ้านพักรับรอง จัดเตรียมไว้สองจุด คือบริเวณที่ทำการอุทยานแห่งชาติ และบริเวณโป่งเดือด พร้อมทั้งอาบน้ำแร่ให้ชำระล้างร่างกาย หากท่านที่ต้องการใกล้ชิดธรรมชาติ ก็สามารถกางเต็นท์นอนได้ในสถานที่จัดไว้ให้ มีทั้งเต็นท์และเครื่องนอนไม่เสียเวลาแบกมาจากบ้านด้วย

2. น้ำพุร้อนโป่งเดือด จากเส้นทางหมายเลข 1095 ออกมาจากตัวอำเภอปายประมาณ 17 กิโลเมตร ตั้งอยู่ในบริเวณอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังที่มีความเป็นธรรมชาติอย่างมาก (บางครั้งยังเห็นกระต่ายป่าตัวน้อยออกมาวิ่งเล่นภายในบริเวณนี้อีกด้วย) โป่งที่น้ำร้อนผุดขึ้นมาจากชั้นใต้ดินมีอุณหภูมิ 80 องศาเซลเซียส มองเห็นเป็นไอน้ำลอยปกคลุมอยู่บริเวณโป่ง บางจุดมีธารน้ำเย็นไหลเข้ามาผสม ทำให้อุณหภูมิพอเหมาะแก่การลงแช่น้ำแร่ธรรมชาติ ซึ่งเป็นผลดีต่อสุขภาพ นอกจากนี้ทางอุทยานยังได้จัดห้องอาบน้ำแร่ที่มาจากน้ำพุร้อนแห่งนี้ให้นักท่องเที่ยวได้อาบน้ำกันอีกด้วย

3. โป่งน้ำร้อนท่าปาย อยู่ในป่าแม่ปายฝั่งซ้ายตอนบนท้องที่ตำบลแม่ฮี้ โดยใช้เส้นทางหลวงหมายเลข 1095 (ปาย-แม่มาลัย) ข้ามสะพานแม่น้ำปายถึงบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 87-88 แยกซ้ายเข้าไปอีก 2 กิโลเมตร ตามทางเข้าบ้านท่าปาย เป็นทางลาดยางตลอดทั้งสาย จากจุดจอดรถเดินลัดเลาะไปตามธารน้ำร้อนเข้าไปประมาณ 300 เมตร จะเจอโป่งน้ำร้อนขนาดใหญ่กลางผืนป่า ที่ต้นไม้สักโอบล้อมรอบราวกับเปลือกหอยที่คอยป้องกันไข่มุก บ่อน้ำร้อนที่อุดมไปด้วยน้ำแร่จากธรรมชาติแห่งนี้ มีไอน้ำช่วยสร้างหมอกควันปกคลุมพื้นที่ และไหลลงไปตามธารที่เราเดินขึ้นมา มีบ่อใหญ่สองบ่อนอกนั้นเป็นน้ำผุดหลายจุด ความร้อนประมาณ 80 องศาเซลเซียส จะต่างจากโป่งเดือดตรงที่แรงดันน้ำจะไม่สูงมากเท่าโป่งเดือด สามารถนอนแช่ได้โดยไม่ร้อนจนเกินไป ช่วยให้เลือดลมไหลเวียนดี คนที่ปวดเมื่อยมาจากการเดินทาง แช่น้ำแร่ร้อนๆ ก็จะช่วยให้ความเมื่อยล้าอันตรธานหายไปได้ แร่ธาตุที่อยู่ในน้ำช่วยบำรุงผิวพรรณได้ ข้อควรระวังเล็กน้อยก็คือ อย่าแช่นานจนเกินไป อาจใช้วิธีสลับขึ้นลงน้ำเป็นระยะๆ และควรมีน้ำดื่มอยู่ใกล้ๆ มือ เพื่อสามารถดื่มน้ำได้เรื่อยๆ ภายในบริเวณอนุญาตให้ตั้งเต็นท์พักแรมได้ แต่ไม่มีสิ่งอำนวยความสะดวกใดๆ ทั้งสิ้น สิ่งอำนวยความสะดวกภายในหน่วย

พิทักษ์อุทยานแห่งชาติ มีห้องน้ำและลานกางเต็นท์ให้บริการ โดยมีเต็นท์ในราคา 30 บาท/คน ชาวต่างชาติ 100 บาท/คน หากนำเต็นท์มาเองไม่ต้องเสียค่าธรรมเนียมใดๆ

4. ห้วยจอกหลวง ห้วยจอกหลวง เป็นแหล่งอนุรักษ์ต้นน้ำห้วยจอกหลวงอยู่บริเวณป่าแม่ชะด้าบลแม่ฮี้ มีการปลูกดอกไม้เมืองหนาวหลายชนิดและออกดอกในฤดูหนาวตั้งอยู่บนภูเขาและมีทิวทัศน์สวยงามมากอยู่ห่างจากอำเภอปายประมาณ 43 กิโลเมตร ถัดที่เหมาะสมแก่การท่องเที่ยวคือ ฤดูหนาว

5. หมู่บ้านกะเหรี่ยงแม่ปิง หมู่บ้านกะเหรี่ยงแม่ปิงตั้งอยู่ห่างจากอำเภอปายประมาณ 13 กิโลเมตร นับเป็นหมู่บ้านที่ได้พัฒนามากที่สุดในบรรดาหมู่บ้านใกล้เคียง แต่ชาวบ้านส่วนใหญ่ก็ยังรักษาเอกลักษณ์และขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมเอาไว้ได้ดี สำหรับการเดินทางนักท่องเที่ยวควรใช้ทางหลวง 1095 (ปาย-แม่มาลัย) ถึงแยกซ้ายบริเวณหลักกิโลที่ 86 เข้า ถนนรพช. บ้านห้วยแก้ว บ้านแม่ปิง ระยะทางประมาณ 3 กิโลเมตร

6. ศูนย์ศิลปาชีพกะเหรี่ยงแม่ปิง อยู่ที่บ้านแม่ปิง หมู่ที่ 4 ตำบลแม่ฮี้ ศูนย์ศิลปาชีพกะเหรี่ยงแม่ปิงเปิดขึ้นเพื่อให้ชาวกระเหรี่ยงได้นำสินค้าทำมือออกมาขายเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ครอบครัวอีกทางหนึ่ง สินค้ายอดนิยมคือ ผ้าทอที่มีสีสันสดสวยและมีลวดลายที่สวยงาม โดยผลิตภัณฑ์ส่วนใหญ่ใช้การย้อมสีแบบธรรมชาติและเครื่องทอแบบเก่าแก่ งานแต่ละชิ้นจึงออกมาประณีตและละเอียดอ่อนถูกใจผู้มาชมจนต้องซื้อติดไม้ติดมือกลับไปเป็นที่ระลึกอยู่เสมอ

7. สะพานประวัติศาสตร์ (ท่าปาย) ตั้งอยู่บนเส้นทางหมายเลข 1095 จากปาย-เชียงใหม่ อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 9 กิโลเมตร เป็นสะพานที่พาดตัดข้ามแม่น้ำปาย สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ.2485 โดยกองทัพญี่ปุ่น เพื่อใช้เป็นเส้นทางลำเลียงขนส่งจากเชียงใหม่ไปยังพม่าในสมัยสงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งต่อมาสะพานเหล็กแห่งนี้ก็ยังใช้ในการเดินทางข้ามจากเชียงใหม่มายังปายและแม่ฮ่องสอน ก่อนที่จะมีการสร้างสะพานใหม่ขึ้นมาแทนที่ เนื่องจากตัวสะพานเหล็กนั้นมีความทรุดโทรมมาก แต่ทางราชการก็มิได้มีการรื้อถอนแต่อย่างใด เพียงแต่ได้มีการซ่อมแซมเพื่อให้นักท่องเที่ยวได้เดินชมบนสะพาน จึงเป็นจุดชมวิวอีกแห่งหนึ่งที่คุ้นตาดี เพราะนักท่องเที่ยวนิยมมาถ่ายรูปกันมาก

8. กองแลน (Pai Canyon) อยู่ในบริเวณเส้นทางหมายเลข 1095 ก่อนถึงสะพานประวัติศาสตร์ (ท่าปาย) ออกจากตัวอำเภอปายมาประมาณ 7 กิโลเมตร เป็นจุดแวะชมวิวน้ำที่สูง เกิดขึ้นจากการกัดเซาะและทรุดตัวของชั้นหินดินดาน ที่ทับถมซ้อนกันจนกลายเป็นร่องหุบเขาลึกตามแนวยาวปกคลุมไปด้วยป่าสนภูเขา โดยการเข้าชมจะต้องเดินเท้าขึ้นไปประมาณ 300 เมตร

9. วัดน้ำฮู จากตัวเมืองปาย ไปทางทิศตะวันตกประมาณ 2 กิโลเมตร ก่อนถึงชุมชนจีนยูนนาน บ้านสันติชล เป็นวัดที่เก่าแก่ที่สุดแห่งหนึ่งของเมืองปาย เป็นที่ประดิษฐานของเจ้าพ่ออุ่นเมือง ซึ่งเป็นพระพุทธรูปศักดิ์สิทธิ์ทำด้วยโลหะทองสัมฤทธิ์ พระพุทธรูปองค์นี้พระเศียรกลวง ส่วนบนเปิดปิดได้และมีน้ำขังอยู่ เป็นพระพุทธรูปสิงห์สาม อายุประมาณ 500 ปี เมื่อ พ.ศ.2515 มีพระพุทธรูปจากจังหวัดเชียงใหม่ มานมัสการและสงสัยว่าข้างในพระจะมีน้ำจึงเปิด ดูพบว่ามีน้ำจริงๆ ชาวนี้แพร่ออกไปก็มีผู้คนหลังไหลมาขอน้ำไปสักการะพอน้ำในพระเศียรหมดก็จะมีไหลออกมาอีกในลักษณะซึมออกมาตลอดเวลา จึงมีผู้คนหลังไหลมาขอน้ำมนต์ไปสักการะอยู่เนืองๆ วัดน้ำฮูแห่งนี้มีศาลาริมน้ำ ซึ่งเป็นที่ประดิษฐาน พระบรมรูปสมเด็จพระนเรศวรมหาราช พร้อมทั้งสมเด็จพระที่นั่งสุพรรณหงส์ และสมเด็จพระเอกาทศรถ ให้ผู้เยี่ยมชมได้สักการะ และในบริเวณด้านหลังของพระวิหารนั้นยังมี พระเจดีย์อนุสรณ์สถานซึ่งบรรจุพระอัฐิ และพระเกษาของสมเด็จพระที่นั่งสุพรรณหงส์อีกด้วย

10. น้ำตกหมอแปง ห่างจากตัวเมืองปายเพียง 9 กิโลเมตร เท่านั้น คุณควรเริ่มต้นการเดินทางจากบริเวณหลักกิโลเมตรที่ 102 จากถนนทางหลวง 1095 ไปทางอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน ถึงทางแยกเลี้ยวซ้ายไปจนถึงหมู่บ้านมูเซอเยะโป จากนั้นเข้าไปอีกประมาณ 500 เมตร ตามถนนดินแดงขนานเล็กสุดทางจะเป็นที่จอดรถ ตัวน้ำตกอยู่ทางด้านขวามือ ถ้าออกจากชุมชนจีนยูนนานมาราว 3 กิโลเมตร ก็จะถึงน้ำตกหมอแปง ซึ่งอยู่ในเขตของบ้านหมอแปง น้ำตกหมอแปงแบ่งออกเป็น 3 ชั้น ชั้นที่ใหญ่และเหมาะแก่การเล่นน้ำคือ ชั้นสองและชั้นสาม โดยรวมทุกชั้นแล้วน้ำตกหมอแปงจะสูงประมาณ 15 เมตร กว้างประมาณ 10-15 เมตร มีน้ำไหลตลอดปีแต่สวยงามที่สุดในช่วงฤดูฝนบรรยากาศโดยรอบร่มรื่นด้วยป่าต้นยางไผ่ๆ บริเวณน้ำตกยังเป็นที่ตั้งของหมู่บ้านมูเซอแดงมีร้านอาหารเล็กๆ คอยให้บริการอยู่ด้วย

11. ศูนย์วัฒนธรรมจีนยูนนาน หมู่บ้านชาวจีนยูนนานตั้งอยู่ที่บ้านสันติชล มีคุณบุญหล่อ หล่ออริยวัฒน์ เป็นผู้นำหมู่บ้าน ห่างจากอำเภอปาย 4 กิโลเมตร หากขับมาจากตัวเมืองปาย ผ่านโรงพยาบาลปายและตรงขึ้นเขาเล็กน้อยไปเรื่อยๆ ผ่านวัดน้ำฮู เมืองปายขึ้นไปอีกนิดเลี้ยวซ้ายก็จะเจอบ้านชาวจีนยูนนาน ถนนเส้นตรงจากวัดอุ่นเมืองหรือที่เรียกว่า วัดน้ำฮูกันนั่นเอง ขับเลยไปเพื่อพาเราไปยังปลายทาง หมู่บ้านศูนย์วัฒนธรรมยูนนาน พื้นที่ที่เคยถูกมองว่าเป็นสีแดง เขตค่ายเสพติดของว้าแดงมาก่อน มีชาวเขาบ้านสันติชลเชื้อสายจีนพักพิงอยู่กว่า 1,000 ชีวิต “บ้านสันติชน” ตำบลเวียงใต้ อำเภอปาย จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้กลายกลายเป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สำคัญของจังหวัดแม่ฮ่องสอน แหล่งท่องเที่ยวที่มีเสน่ห์ดึงดูดนักท่องเที่ยวจากทั่วทุกมุมโลก ที่ได้มาสัมผัสกับธรรมชาติ และวิถีชีวิตของชาวจีนยูนนานในชุมชนแห่งนี้แล้ว ก็ย่อมที่จะประทับใจ ยากที่จะลืมเสน่ห์แห่งชุมชนเล็กๆ แห่งนี้บรรยากาศด้านหน้าหมู่บ้าน มีบ้านดิน ตั้งเรียงรายอยู่กลางลานกว้าง

กลางลานมีหินโบราณ มีมังกรหันหัวลงดินทางซ้าย เป็นสัญลักษณ์อยู่วิถีชีวิตของชาวจีนยูนนาน ที่อพยพลงจากคอยมาตั้งรกรากอยู่แถบนี้ ได้ปรับตัวกลายเป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวไปเรียบร้อยแล้ว นับจากการได้ส่งทหารเข้ามาเกลี้ยกระดงามสงบเรียบร้อยและประจำการอยู่ตั้งแต่ปี พ.ศ.2546 ชาวจีน-ยูนนานได้รวมใจกันสร้างศูนย์วัฒนธรรมจีน-ยูนนาน ขึ้นเพื่อส่งเสริมรายได้ให้กับชุมชน และเพื่อรักษา วัฒนธรรมยูนนานเดิม โดยเฉพาะเรื่องอาหารยูนนาน ซึ่งเป็นที่ชื่นชอบของนักท่องเที่ยวเป็นอย่างมาก

12. เขาสันมังกรที่บ้านสันติชล “สวรรค์บนคอย” เป็นแหล่งท่องเที่ยวที่สามารถขึ้นไปจนถึงยอดสุดของภูเขา ซึ่งไม่ไกลนักใช้เวลาเพียงสิบนาทีจากตัวหมู่บ้าน จะขึ้นไปถึงยอดคอยและเห็นวิวทิวทัศน์ของหมู่บ้านของชาวจีนยูนนาน และอาณาบริเวณของอำเภอปายได้อย่างชัดเจน ชมแสงแรกของตะวัน เสน่ห์ของตะวันฉายยามเช้า และหมอก อยู่ที่สี่ของท้องฟ้าที่เปลี่ยนไปทุกนาที

13. วัดพระธาตุแม่เย็น ตั้งอยู่บนภูเขาทางด้านทิศตะวันออกของอำเภอปาย บ้านแม่เย็น ตำบลแม่ธิ ห่างจากที่ว่าการอำเภอปายประมาณ 2 กิโลเมตร เลี้ยวทางเข้าน้ำตกแม่เย็นไปประมาณ 100 เมตร จากปากทางเข้านักท่องเที่ยวสามารถเลือกขึ้นไปได้ 2 วิธี จะขับรถขึ้นก็ได้สะดวก หรือจะเดินขึ้นบันไดพญานาคเป็นการออกกำลังกายที่น่าสนใจ วัดพระธาตุน้ำเย็นเป็นวัดเก่าแก่คู่เมืองปาย มาช้านาน โดยประวัติของวัดพระธาตุแม่เย็นไม่มีปรากฏว่าสร้างขึ้นในสมัยใด เป็นวัดที่ตั้งอยู่บนเนินเขาสูงตั้งอยู่สูงจากตัวเมืองประมาณ 100 เมตร ภายในบริเวณวัดมีเพียงโบสถ์และเจดีย์ทรงระฆังสี่เหลี่ยมฐานกลมสูงประมาณ 3 เมตร โดดเด่นที่ยอดฉัตรแบบเจดีย์พม่า นักท่องเที่ยวนิยมเดินทางขึ้นมาชมและกราบไหว้พระนอนก่อนเดินทางกลับ บริเวณวัดพระธาตุน้ำเย็นเงียบสงบเหมาะสำหรับชมทัศนียภาพของอำเภอปายได้อย่างกว้างไกลสุดสายตา ช่วงเวลาที่เหมาะสมสำหรับการชมคือช่วงยามเช้าและยามพระอาทิตย์ตก

14. น้ำตกแม่เย็น เป็นน้ำตกที่ขึ้นชื่อว่าสวยงามที่สุดในปาย ตั้งอยู่ในใจกลางป่าต้องเดินทางด้วยเท้าเข้าไปประมาณ 12 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางประมาณ 3-5 ชั่วโมง เริ่มต้นที่บริเวณฝายกั้นน้ำใกล้ทางเข้าวัดพระธาตุแม่เย็น เป็นเส้นทางดินลูกรังขึ้นเขาบางห้วยยากลำบากพอสมควร ต้องมีไกด์ชาวบ้านคอยนำทางดั่งนั้น ควรเตรียมตัวให้ดีกว่าก่อนเดินทาง น้ำตกแม่เย็นมีน้ำไหลอยู่ตลอดทั้งปี น้ำตกแม่เย็นแบ่งออกเป็น 3 ชั้น แต่นักท่องเที่ยวสามารถเข้าชมได้สะดวกแต่เพียงชั้นล่างเท่านั้น เบื้องล่างเป็นแอ่งน้ำไม่ลึกสามารถลงเล่นน้ำได้ หากต้องการขึ้นไปชมชั้นบน มีให้เลือกแบบโปรแกรมเดินป่า 2 วัน 1 คืน หรือจะไปเช้ากลับเย็นก็ได้แต่จะเหนื่อยหน่อย และมีเวลาที่เหมาะสมคือช่วงฤดูหนาวและฤดูร้อน ซึ่งอากาศดีเดินสบาย ส่วนฤดูฝนไม่ควรไปเพราะอาจเกิดอันตรายจากน้ำป่าไหลหลาก

15. เสาหลักเมืองอำเภอปาย อยู่ใจกลาง อำเภอปาย โดยตั้งอยู่หน้าว่าการอำเภอเมืองปายเป็นเสาหลักเมืองที่สร้างด้วยไม้ มีอายุเก่าแก่ เป็นที่เคารพนับถือของคนเมืองปาย และนักท่องเที่ยวทั่วไป ปัจจุบันได้มีการบูรณะซ่อมแซมขึ้นมาใหม่ เพื่อให้นักท่องเที่ยวได้ชม และเก็บภาพความเก่าแก่ของเสาหลักเมืองปายแห่งนี้

16. วัดกลาง ตั้งอยู่ที่ตำบลเวียงใต้ ภายในวัดมีพระเจดีย์องค์ใหญ่ ศิลปะไทยใหญ่แท้ ประดิษฐานอยู่กลางลานวัด มีเจดีย์ทรงมอญรายล้อมโดยรอบ ได้เจดีย์ทำเป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวัน เนื้อฐานเจดีย์องค์ใหญ่ทำเป็นมณฑปยอดมงกุฏ ภายในวัดมีวัตถุโบราณ สมัยสงครามโลกครั้งที่ ๒ อยู่ในตัวเมืองปาย ในวัดมีพระเจดีย์องค์ใหญ่ที่โดดเด่น มีกลิ่นอายของศิลปะไทยใหญ่แท้ๆ ประดิษฐานอยู่กลางลานวัด ได้เจดีย์เป็นซุ้มประดิษฐานพระพุทธรูปประจำวัน เนื้อฐานเจดีย์องค์ใหญ่ที่เป็นมณฑปยอดมงกุฏที่สวยงาม ที่นี่เป็นวัดที่ผู้คนมากราบไหว้พระพุทธรูปประจำวันเกิด

17. ถนนคนเดิน แหล่งเดินช้อปปิ้งสุดฮิตในบริเวณย่านเมืองเก่าที่ยังคงเป็นห้องแถวและเรือนไม้อายุเก่าแก่ ตลอดแนวสองข้างทางของถนนรัชชสงคราม และถนนรังสิยานนท์ ในตัวเมืองปายของชายฝั่งที่มีความหลากหลาย ทั้งเสื้อผ้า เครื่องประดับเก่าๆ ของที่ระลึก (ที่เต็มไปด้วยโลโก้ ปาย) ร้านโปสการ์ด สินค้าพื้นเมือง งานศิลปะ งานฝีมือ Handmade ทั้งยังมีอาหารและขนมพื้นเมืองแบบดั้งเดิมต่างๆ เช่น “โรตีสูตราบ้างปาย” เป็นโรตีสหลากหลายสูตรล้วนน่ากิน

ซึ่งสถานที่ท่องเที่ยวดังกล่าวเป็นสถานที่ที่นักท่องเที่ยวนิยมไปท่องเที่ยว นอกจากนี้ยังมีแหล่งท่องเที่ยวอื่นอีกมากที่นักท่องเที่ยวนิยมไปท่องเที่ยวแต่มิได้นำมากล่าวถึงในที่นี้

เอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยในประเทศ

ณรงค์ศักดิ์ ศรีวิสัย (2545) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยงชั้นมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนบ้านแม่ดิน อำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนอยู่ในระดับดีเป็นส่วนใหญ่ ส่วนความคิดเห็นของผู้ปกครองต่อการเปลี่ยนแปลงของผู้เรียนพบว่า มีความพึงพอใจโดยรวมอยู่ในระดับมาก ความคิดเห็นของผู้นำชุมชนเกี่ยวกับผลการใช้หลักสูตรรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยงพบว่า ผลงานของผู้เรียนมีความเหมาะสมกับการใช้หลักสูตรและความคิดเห็นของครูผู้สอนเกี่ยวกับความเหมาะสมกับการพัฒนาหลักสูตรรายวิชาช่างทอผ้ากะเหรี่ยงพบว่า รูปแบบของหลักสูตร รายละเอียดของหลักสูตร ทั้งจุดประสงค์การเรียนรู้ สาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมการเรียนรู้และการประเมินผลรวมทั้งการใช้หลักสูตรในการจัดกิจกรรมการประสานงานกับวิทยากรท้องถิ่นมีความเหมาะสม

ลิขิตฯ ลำเลี้ยว (2545) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลน สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 มีขั้นตอนการพัฒนาหลักสูตร 4 ขั้นตอน คือ 1.การศึกษาข้อมูลพื้นฐาน 2.การพัฒนาหลักสูตร 3.การทดลองใช้หลักสูตร 4.การประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตร โดยทดลองใช้หลักสูตรกับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านคลองวาฬ อำเภอเมือง จังหวัดประจวบคีรีขันธ์ จำนวน 25 คน ผลการวิจัยพบว่า นักเรียนมีความรู้เกี่ยวกับเรื่องการอนุรักษ์ป่าชายเลนก่อนและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

อัมพร เต็มดี (2545) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาชุดการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษา อำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรีมีขั้นตอนการพัฒนาชุดการเรียนรู้ 4 ขั้นตอนคือ 1.ศึกษาความต้องการและข้อมูลพื้นฐาน 2.พัฒนาหาประสิทธิภาพชุดการเรียนรู้ 3.ทดลองใช้ 4.ประเมินผลและปรับปรุงแก้ไข กลุ่มตัวอย่างคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5/1 โรงเรียนชุมชนบ้านบ่อ ตั้งกวดำเนินงานการประถมศึกษาอำเภอสวนผึ้ง จังหวัดราชบุรี จำนวน 32 คน ผลการวิจัยพบว่านักเรียนมีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชนก่อนและหลังการใช้ชุดการเรียนรู้แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 และมีความคิดเห็นที่ดีต่อชุดการเรียนรู้เรื่องการอนุรักษ์แหล่งท่องเที่ยวในชุมชน

นันทิชัย หิรัญวงษ์ (2547) ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรมัลติเทคนิคน้อยนำเที่ยว บึงฉวากเฉลิมพระเกียรติสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ผลการวิจัยพบว่า 1.การศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตรมัลติเทคนิคน้อยนำเที่ยว บึงฉวากเฉลิมพระเกียรติสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สถานศึกษาจะต้องจัดการศึกษาให้สอดคล้องกับสภาพเศรษฐกิจและสังคมในท้องถิ่นเพื่อให้ให้นักเรียนได้เรียนรู้ชีวิตจริงของตนเองและท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้นักเรียนรักหวงแหนและภูมิใจในท้องถิ่นของตนเองและจากการสำรวจความต้องการในการพัฒนาหลักสูตรพบว่าหลักสูตรมัลติเทคนิคน้อยนำเที่ยว บึงฉวากเฉลิมพระเกียรติ มีความเหมาะสมที่จะจัดกิจกรรมการเรียนรู้ให้กับนักเรียน 2.การพัฒนาหลักสูตรพบว่าหลักสูตรมัลติเทคนิคน้อยนำเที่ยว บึงฉวากเฉลิมพระเกียรติ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ประกอบด้วยหลักการ คำอธิบายรายวิชา จุดประสงค์ โครงสร้าง ขอบข่ายเนื้อหา เวลาเรียน กิจกรรมการจัดการเรียนรู้ สื่อการจัดการเรียนรู้ การวัดและประเมินผล การประเมินผลหลักสูตรฉบับร่างพบว่าหลักสูตรมีความสอดคล้องระหว่าง 0.80-1.00

ปัทมา กลางกาญจน์ (2550) วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรเรื่องมัลติเทคนิท้องถิ่นตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยและพัฒนา วัตถุประสงค์คือ 1.เพื่อพัฒนาหลักสูตรเรื่องมัลติเทคนิท้องถิ่นตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 2.เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนก่อนและหลังการเรียน

หลักสูตรที่พัฒนาขึ้น โดยมีขั้นตอนการพัฒนา 3 ขั้นตอนคือ 1.การพัฒนาหลักสูตร 2.การพัฒนาเครื่องมือในการทำวิจัย 3.การทดลองใช้หลักสูตร ประชากรที่ใช้ในการวิจัยคือนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2550 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วยแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบสัมภาษณ์ แบบประเมิน โครงร่างหลักสูตรและแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิจัยข้อมูลคือ t-test Dependent ผลการวิจัยพบว่า 1.ได้หลักสูตรท้องถิ่นที่มีคุณภาพ หลักสูตรมีองค์ประกอบครบถ้วน มีความสอดคล้องกับสภาพท้องถิ่นและมีความเหมาะสมที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนการสอน 2.ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังการทดลองใช้หลักสูตรมีค่าเฉลี่ยที่ท้องถิ่นเขตตลิ่งชัน กรุงเทพมหานคร ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 สูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

ปิยวรา คล้ายหนองสรวง (2550) วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเรื่องชุมชนเสลภูมิ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 การวิจัยมีจุดประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐานในการพัฒนาหลักสูตร 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตรสถานศึกษา 4) เพื่อประเมินผลและปรับปรุงหลักสูตรสถานศึกษา ผลการวิจัยพบว่า ผู้เรียนและผู้เกี่ยวข้องเห็นความสำคัญและต้องการนำภูมิปัญญาท้องถิ่นในชุมชนเสลภูมิ มาใช้ในการจัดการเรียนรู้ นักเรียนมีความสนใจกระตือรือร้นในการเรียนตามหลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง ชุมชนเสลภูมิ และผลการประเมินหลักสูตรและปรับปรุงหลักสูตรพบว่า นักเรียนมีผลการเรียนรู้เรื่องชุมชนเสลภูมิก่อนและหลังการใช้หลักสูตรแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 นักเรียนมีความสามารถในการทำโครงงานระดับสูง มีความพึงพอใจต่อหลักสูตรเรื่องชุมชนเสลภูมิ ซึ่งทำให้มีความสุขสนุกในการเรียน

รัฐศาสตร์ สุขสวัสดิ์ (2550) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้านเรื่อง ประเพณีลากพระ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านบางดาน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสงขลา เขต 1 การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาข้อมูลพื้นฐาน เพื่อสร้างหลักสูตรท้องถิ่น เพื่อทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่น และเพื่อประเมินผลการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นเพื่อถ่ายทอดภูมิปัญญาชาวบ้าน เรื่อง ประเพณีลากพระ ชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 โรงเรียนบ้านบางดาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสอบถาม แบบสัมภาษณ์ความคิดเห็น แบบประเมินความเหมาะสมและความสอดคล้องขององค์ประกอบหลักสูตรท้องถิ่น แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรม แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ครูผู้สอน ผู้บริหารสถานศึกษา และปราชญ์ชาวบ้าน วิเคราะห์ข้อมูลโดยหาค่าดัชนีความสอดคล้อง ค่าเฉลี่ย และค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการวิจัยพบว่า หลักสูตรมีองค์ประกอบเหมาะสมและสอดคล้องทุกประเด็นที่จะนำไปใช้ในการจัดการเรียนรู้ ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนจาก

การทดสอบหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน การประเมินผลการปฏิบัติกิจกรรมอยู่ในระดับดี และผลการสอบถามความคิดเห็นของนักเรียน ครูผู้สอนผู้บริหารสถานศึกษา และปราชญ์ชาวบ้านต่อหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับมากและมากที่สุด

วิไล กันธะใจ (2550) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี เรื่องภูมิปัญญาไทยในทุ่งลำนนา โรงเรียนบ้านร่องกวาง (จันทิมาคม) อำเภอร่องกวาง จังหวัดแพร่ พบว่าผลการวิเคราะห์ความต้องการของชุมชนในการพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา สาระการเรียนรู้เรื่อง ภูมิปัญญาไทยในทุ่งลำนนาของโรงเรียนบ้านร่องกวางอยู่ในระดับมากที่สุด ผลการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเรื่องภูมิปัญญาไทยในทุ่งลำนนา โรงเรียนบ้านร่องกวางด้านวิสัยทัศน์ จุดมุ่งหมาย โครงสร้างหลักสูตร รายวิชาตามกลุ่มสาระการเรียนรู้และคุณลักษณะอันพึงประสงค์มีความสอดคล้องกับสภาพสถานศึกษาและสภาวะปัจจุบัน ผลสัมฤทธิ์นักเรียนอยู่ในระดับดี นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรท้องถิ่นกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยีเรื่องภูมิปัญญาไทยในทุ่งลำนนาอยู่ในระดับดีมาก

บุพผา อิทนุและคณะ (2551) ได้ศึกษาการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องน้ำตกชาติตระการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลการศึกษาพบว่า 1.ผลจากการตรวจสอบคุณภาพของหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องน้ำตกชาติตระการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 องค์ประกอบของหลักสูตรมีระดับคุณภาพดีโดยมีค่าเฉลี่ยรวมที่ระดับ 4.45 และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานที่ระดับ 0.59 2.ผลการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องน้ำตกชาติตระการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.01 ผลการประเมินทักษะการทำงานพบว่ามีความอยู่ในระดับดีมาก 3.ผลการศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรท้องถิ่นเรื่องน้ำตกชาติตระการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่าโดยภาพรวมมีความพึงพอใจในระดับมากยกเว้นข้อ 4, 9 และ 12 มีความพึงพอใจในระดับมากที่สุด ในเรื่องนักเรียนมีความสุข สนุกสนานในการเรียนและการศึกษาค้นคว้าเนื้อหาเรื่องน้ำตกชาติตระการเพื่อการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์ช่วยทำให้นักเรียนมีจิตสำนึกในการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์และกิจการเข้าค่ายนำสนใจ สนุก ไม่น่าเบื่อกระตุ้นให้นักเรียนทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

พรทิพย์ หุ่นสะดี (2553) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหน่วยการเรียนรู้อำเภอสัตหีบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นหน่วยการเรียนรู้อำเภอสัตหีบ สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบวัดเจตคติต่ออำเภอสัตหีบ

ผลการวิจัยพบว่าหลักสูตรท้องถิ่นหน่วยการเรียนรู้อำเภอสตึก สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 5 ที่สร้างขึ้นมีความเหมาะสมในการนำไปใช้พัฒนาการเรียนการสอน ด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังการทดลองใช้หลักสูตรสูงกว่าก่อนการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 และด้านเจตคติของนักเรียนที่มีต่ออำเภอสตึกหลังการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นสูงกว่า ก่อนการทดลองใช้หลักสูตรท้องถิ่นอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

งานวิจัยต่างประเทศ

วิทเทอร์ (Wither, 2006. June 10) ค.ศ.2000 ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นและการจัดพื้นฐานทางการศึกษามีจุดประสงค์เพื่อพิจารณาข้อมูล เพื่อการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นของสถาบันการศึกษา YVLEI พบว่าโรงเรียนมีการวิเคราะห์ถึงพื้นฐานหลักสูตร ควรปรับปรุงให้เกิดความสัมพันธ์ระหว่างโรงเรียนกับชุมชนและทำให้เกิดความคิดโดยใช้ประสาทสัมผัสทุกส่วนจากตัวเด็กกับสิ่งแวดล้อมที่พวกเขามีอยู่ ให้นักเรียนได้แลกเปลี่ยนความรู้ระหว่างชุมชน ซึ่งหลักสูตรนี้ได้พัฒนาทุกระดับเน้นในเรื่องของระเบียบวินัยอย่างเคร่งครัดโดยการร่วมกันจัดระหว่างครู ชุมชน และนักเรียน ซึ่งผู้นำชุมชนจะจัดเนื้อหากิจกรรมการเรียนรู้ตามมาตรฐานเป็นที่ยอมรับของโรงเรียน

มู (Moore, 2006. June 10) ค.ศ.2000 ได้ศึกษาเรื่องครูกับการเข้าร่วมสัมมนาการเรียนรู้พื้นฐานด้านวัตถุประสงค์ของการพัฒนาหลักสูตรพบว่าครูมีความพร้อมในการเปลี่ยนแปลงการใช้โครงสร้างและนวัตกรรมใหม่ๆ ทั้งด้านบทบาท ทางวรรณกรรม วรรณคดี คุณลักษณะกลยุทธ์และทักษะตามความต้องการเพื่อพัฒนาหลักสูตรส่งเสริมการเป็นครูมืออาชีพเป็นการพัฒนาบทบาทของครู มีการฝึกซ้ำๆ จนเกิดความชำนาญ เป็นพื้นฐานในการวิจัยการพัฒนาหลักสูตรที่จะใช้ต่อไป

ออสทริช (Oesteich, 2006. June 10) ค.ศ.2003 ได้ศึกษาเรื่องการพัฒนาหลักสูตรสังคมในเบอร์ลินโดยการสัมภาษณ์อย่างไม่เป็นทางการกับบุคลากรด้านโบราณคดีและครูชาวเบอร์ลิน ผลการวิจัยพบว่าในด้านอุปกรณ์การเรียนการสอนไม่เหมาะสม การพัฒนาบุคลากรครูมีข้อจำกัดเกี่ยวกับการสื่อสารของรัฐบาลที่ด้อยประสิทธิภาพ การขาดครูที่มีประกาศนียบัตรและหลักสูตรไม่สอดคล้อง ส่วนความก้าวหน้าในการพัฒนาหลักสูตรสังคมนั้นพบว่า ชาวเบอร์ลินต้องการใช้หลักสูตรสังคมอย่างจำกัด และจำกัดคำจำกัดที่จำกัดให้ศึกษาเกี่ยวกับประวัติของชาวเบอร์ลินก่อนเกิดลัทธิอาณานิคมซึ่งเกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมในปัจจุบันและอนาคต

เบนเนท (Bennett, 2006. June 10) ค.ศ.2003 ได้ศึกษาการมีส่วนร่วมของครูในการพัฒนาหลักสูตรพบว่า ครูอาจารย์ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาหลักสูตรมากยิ่งขึ้นในด้านการเสนอแนวความคิด มีการนำผลการวิจัยและผลงานทางการศึกษามาใช้กันอย่างแพร่หลายตั้งแต่ปี 1915-1940 เริ่มจากการสร้างหลักสูตรมีการใช้อุปกรณ์การสอนมากขึ้นและยังได้เสนอการพัฒนาการเข้ามามีส่วนร่วม

ได้แก่ การส่งเสริมความเป็นมืออาชีพและส่งเสริมความเป็นประชาธิปไตย สร้างวิสัยทัศน์โดยให้ครูได้ศึกษาในหลักสูตรทำวิจัยและมีการคัดเลือกตัวแทนครูอาจารย์ที่นำแนวความคิดไปปฏิบัติจริง จัดหาแหล่งสร้างความเป็นมืออาชีพ โดยจัดให้มีที่ปรึกษาและมีการจัดตั้งองค์กรสมาชิกโครงการ

จากเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ส่วนใหญ่มุ่งเน้นการพัฒนาหลักสูตรต่างกันแต่มีเนื้อหาสาระหรือวัตถุประสงค์ในการศึกษารูปแบบคล้ายคลึงกันในมิติทางการศึกษา คือการส่งเสริมให้ผู้เรียนได้รับโอกาสทางการศึกษาทั่วถึงและเหมาะสมกับวัยของผู้เรียนให้มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนรู้ที่สูงขึ้นหลังจากเรียนจากหลักสูตรท้องถิ่นที่มีการออกแบบหลักสูตร คัดเลือกเนื้อหาสาระกำหนดไว้ในโครงสร้างของหลักสูตรตลอดจนประเมินผลการใช้หลักสูตรท้องถิ่นให้เกิดการปรับหลักสูตรให้ตอบสนองความต้องการของผู้เรียนและความจำเป็นของท้องถิ่นมากที่สุด ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาหลักสูตรมีคุณศาสตร์ท้องถิ่นอำเภอปาย สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จังหวัดแม่ฮ่องสอนครั้งนี้

